

(DER JUDE)

צייטשריפט
פיר אלע יודישע אינטערעסען.
ערשיינט יעדע וואָך.
פערלאג: חברה „אחיאסף".

אבאנאמענטס פרייז יאָהרליך:
אָסטרייך-אונגארן —.6 פלארין.
האלביאָהריג —.3 "
פירטעליאָהריג 1,50 "
דייטשלאנד —.10 מארק.
ארץ ישראל —.12 פראנק.
אנדערע לענדער —.15 "
אמעריקא, ענגלאנד—.10 שילינג.

פרייז פון מודעות (אנצייגען):
פיר יעדער קליינע שורה פעטיט
10 קרייצער, 25 פפעניג, 10 קאפ.

דער פרייז פיר רוססלאנד:
גאנץ יאָהרליך —.5 רוביל.
האלב יאָהרליך —.3 רוביל;
פיערטעל יאָהרליך 1.50 רו"כ.
מען קען אויך אויסצאהלען אין 3 ראטען:
ביים אבאנירען — 2 רוביל
דען 1טען אפריל — 2 "
דען 1טען אויגוסט — 1 "

ענדערען די אדרעסע קאסט 20 קאפ.

קראקויא, אדר ב' תר"ס. נומר 11. Krakau, 15 März 1900.

אינהאלט:

ה. תר"ס ← וואכען-קאלענדער (לוח) → 1900

די טעג פון: חודש	וואָך	אדר ב' (מאַרט) מערץ-מארועץ		נייער ס. מערץ	אלט. ס. מאַרט
יז	זונטאג			18	5
יח	מאנטאג			19	6
יט	דינסטאג			20	7
כ	מיטוואך			21	8
כא	דאנערס.			22	9
כב	פרייטאג			23	10
כג	שבת	פ' שמיני מבה"ח פ"פ.		24	11

קורצע פערצייכנונגען פון דער יודישער געשיכטע.

טאג	יאהר	
יז	ה תקפט	האָט קיסר ניקאליי I בעפרייט פון תפיסה ר' שבתי טורבאָוויץ און זיינע קינדער וועלכע זענען געווען בעשולדיגט פאר בלוט-בלבול.
יט	ה.רנ"ו	ארויסגעטריבען די יודען פון שטייערמארק, קערנטען און קריין (עסטרייך).
כ	ה. ת'	נפטר געוואָרען הג' ר' יואל סירקיש (הב"ח) אין קראקא.
כא	ה.תקמ"ו	" " הצדיק ר' אלימלך מליזנסק.
"	ה.תרנ"ו	" " הג' ר' יצחק אלחנן ספעקטאר קאוונא'ר רב.
כב	ה.רמ"ב	טאָרקוועמאדא געוואָרען גרויס אינקוויזיטאר אין שפאניען.
כג	ה.פ"ח	דערהרג'ט און פערברענט אלע יודען אין עסטעלא (פראנקרייך).

צו אַבאָנירען:

אין קראקא:
Administration „DER JUDE“, Krakau, Dietelsgasse 45

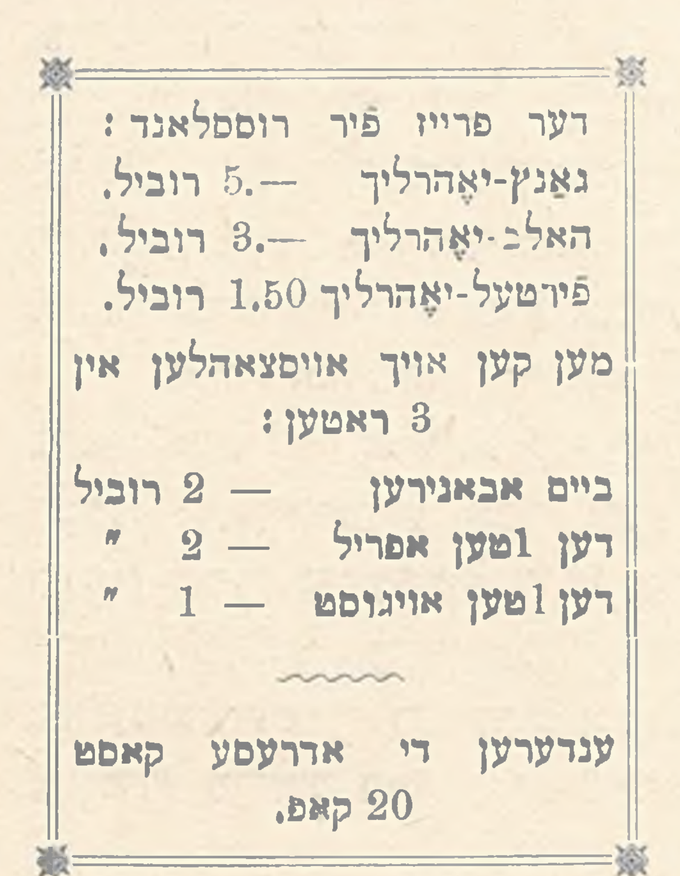
אין ווארשא:
Verlag „Achiasaf“, Warschau, Postkiste Nr 25, mündlich: Twarda 6, Thür II.

אין וויען:
E. Torczyner, Wien I, Rudolfsplatz 6.

אין לאדז, ביי אונזערעם פערטרעטער:
S. Hochberg, Lodż, Cegielnianastr. 36.

„דער יוד" איז אויך איינגעטראגען אין דער צייטונגספרייזליסטע דער ק. ק. עסטרייכישען פאָסט אונטער דער נומער:
1920 a Nachtrag VII.

II. Jahrgang. **DER JUDE.** Nr. 11.

דער פּרייז פֿיר רוססלאַנד:
גאַנץ-יאָהרליך —.5 רוביל.
האַלב-יאָהרליך —.3 רוביל.
פֿירטעל-יאָהרליך 1.50 רוביל.
מען קען אויך אויסצאַהלען אין 3 ראַטען:
ביים אבאָנירען — 2 רוביל
דען 1טען אפּריל — 2 "
דען 1טען אויגוסט — 1 "
ענדערען די אדרעסע קאָסט 20 קאָפּ.

דער יוד

צייטשריפֿט
פֿיר אַלע יודישע אינטערעסען.
ערשיינט יעדע וואָך.
פֿערלאַג: חברת „אחיאסף".

אבאָנאַמענטס פּרייז יאָהרליך:
אֶסטרייך-אונגאַרן —.6 פֿלאָרין.
האַלביאָהריג —.3 "
פֿירטעליאָהריג 1.50 "
דייטשלאַנד —.10 מאַרק.
ארץ ישראל —.12 פֿראַנק.
אַנדערע לענדער —.15 "
אמעריקא, ענגלאַנד —.10 שילינג.
פּרייז פֿון מודעות (אַנצייגען):
פֿיר יעדע קליינע שורה פּעטיט 10 קרייצער, 25 פֿפֿעניג, 10 קאָפּ.
Erscheint Donnerstag.

קראַקויא, אדר ב' תר"ס. נומר 11. Krakau, 15 März, 1900.

קריטיק און לעבען.

איטליכעס מאָל, ווען אַ פֿאָלק גלייכט אַביסעל אויס די ביינער און סטאַרעוועט זיך ווידער צו לעבען פֿאַר עפּיס אַ ציעל, פֿאַר עפּיס אַבעסערע צוקונפֿט, געהט אַרויס די קריטיק פֿון איהר בעהעלטעניס און צופֿליקט און צורייסט מיט איהר בייזען צונג אַלסדינג, וואָס איז אַלט און פֿערפֿוילט אין לעבען פֿון פֿאָלק. עס איז אַ טָעות, ווען מען מיינט, דאָס די צייטען, בְּשַׁעַת די קריטיק האַפּט זיך ארויף אויף אַ אויבערסטען אָרט, זענען די אומטיגסטע צייטען אין דער געשיכטע פֿון אַ פֿאָלק. אמת, עס זענען די שווערסטע צייטען, אָבער ניט די אומטיגסטע. דאָס זענען די צייטען פֿון איבערגאַנג, בשעת די אַלטע געביידע דריקט און שטיקט, און דאָס נייע איז נאָך ניט פֿאַרטיג. זיי זענען אָבער ניט די אומטיגסטע, ווייל פֿיעל טרויריגער איז נאָך צו לעבען אין אַזאַ צייט, בשעת דער אַלטער בִּנְיָן האַלט שוין ביי'ם איינפֿאַלען, און עס איז ניטאָ קיין האָפֿנונג, קיין מוטה צו בויען אַ נייען בנין. אין די דאָזיגע צייטען שווייגט דאָס גאַנצע פֿאָלק, עס שווייגט אויך די קריטיק, ווייל די קריטיק איז נור דאַמאָלס מעגליך, ווען עס לעבט אויף אַ האָפֿנונג אויף בעסערע צייטען.

און צוליעב נאָך אַ טַעַם שווייגט די קריטיק, ווייל זי איז אפשר גאָר ניט פֿערהאַנען... אַ וואו עס איז הושך — פֿינסטער, קען מען ניט זעהן די פֿעהלערן און לעכער אין אַלטען בנין. מען פֿיהלט נור אַז דאָס לעבען איז געוואָרען שווער און ביטער, מען ווייסט נור אַז עס איז ניטאָ וואו זיך אַקעהר צו טהון, אַז ס'פֿאַרהאַפּט דעם אָטהעם פֿון שטיקעניש... מען קען אָבער צוליעב די פֿינסטערקייט אָרום — ניט צוגליעדערן די פֿעהלערן פֿון לעבען, דאָס גאַנצע אומגליק, וועלכעס איז צוזאַמענגעקיטעוועט פֿון טויזענדער קלענערע און גרעסערע צרות. די גרעסטע פֿינסטערקייט איז דאַמאָלס, בשעת די מענשען פֿון אַ גאַנץ פֿאָלק לעבען פֿון היינט אויף מאָרגען, ניט האָבענדיג די קראַפֿט און דאָס האַרץ זיך פֿאָרצושטעלען אַ בעסערע צוקונפֿט. צו אַלע צייטען און אין אַלע לענדער לעבט ניט דערפֿון די קריטיק, וואָס זי רופֿט צו דעם עולם: הערט אויף צו לעבען, הערט אויף צו האָפֿען; ניט דערפֿון וואָס זי פֿעראורטיילט דאָס גאַנצע פֿאָלק צו אַ בייזען שרעקליכען סוף... נאָר דערפֿון, וואָס זי צוגליעדערט די מאַטעריעלע און גייסטיגע זייטען פֿון לעבען, און חזר'ט אַלס איבער: דאָס איז אַלט, דאָס איז טויט, דאָס איז פֿערפֿוילט; וואַרפֿט אַרויס דאָס אַלטע, דאס טויטע און פֿערפֿוילטע און איהר וועט ווייטער לעבען, בעסער און פֿרייער לעבען.

צוגליעדערן קען מען נור דאַמאָלס, ווען עס שטאַרקט זיך דער גלויבען אין די צוקונפֿט, ווען דער גלויבען לייכט אַריין אין די פֿינסטערקייט פֿון גאַנצען לעבען. נאָר אידעאַלען געבען אונז די מעגליכקייט צו גלויבען און האָפֿען, אַהן זיי איז דער גלויבען נור אַבערגלויבען, דאָס האָפֿען — אַ קינדערשע פֿאַנטאַזיע.

איך וויל זיך דאָ ניט אַריינלאָזען אין אַ שמועס וועגען אידעאַלען בִּכְלָל. קורץ גערעדט ליעגט חוץ אַלסדינג אין איטליכען אידעאַל, אַז בליהט אויף אין די הערצער פֿון אַ פֿאָלק, ערשטענס די פֿעסטע אֱמוּנָה, דאָס דאָס פֿאָלק איז פֿעהיג צו לעבען און לעבען... צווייטענס, אַז עס איז בכח צו אונטערנעהמען אַ גרויסע לאַנגע ארבייט אויף דורות... דריטענס, אַז די אַרבייט וועט ניט אַזוי לייכט צושטערט און אויסגעראָטעט ווערען, פֿיערטענס, אַז די אַרבייט, וועלכע דאָס אידעאַל פֿאָדערט מוז געמאַכט ווערען און פֿינפֿטענס, אַז די אַרבייט וועט זיין דעם פֿאָלק און אַלעמען וואָס טראָגען אויף זיך דעם נאָמען „מענש" צו נוצען און צום גליק. דאָס אידעאַל צוליעב וועלכען עס פֿלאַקערן אויף אין די הערצער פֿון אַ פֿאָלק אַזאַ מין אמונה לויכט בכלל, ווי אַ ליכטיגער פֿייער, ער לויכט אַריין אין אַלע ווינקעליך פֿון לעבען און טראָגט אַרויס אויף די ליכטיגע שיין אַזעלכע פֿערשטויבטע אַלטע זאַכען, אַזעלכע פֿעהלערן, אַזאַ באַרג פֿון שימעל, וועלכע מען האָט זיי פֿריהער אָהן די אידעאַלען גאָר ניט געקענט קלאָר זעהן. דאַמאָלס ווערען אויך די בלינדע זעהענדיג, אֶלְדָד און מֵידָד הויבען אָן צו זאָגען נְבִיאוֹת, אויף יעדען מִנְיָן מענשען געפֿינט זיך איין קריטיקער און אין יעדער צווייטער שטוב געפֿינט זיך אַ מענש וואָס טייטעלט מיט די פֿינגער, קריטיזירט און ווייזט איין...

איך דערמאָן זיך אָן דער פֿייער-זייל און דער וואָלקען-זייל, וועלכע האָבען בעגלייט די יודען דורכ'ן לאַנגען מִדְבָּר. פֿאָרויס האָט געשוועבט די פֿייער-זייל, הינטען האָט זיך נאָכגעשלעפּט אַ שווערע וואָלקען-זייל. און מיר דוכט זיך דאָס די לעצטע איז אַ קינד פֿון דער ערשטער. דורך דאָס ליכט פֿון דער פֿייער-זייל האָט מען געקענט אָנהויבען זעהן אין וואָס פֿאַר אַ חמאַרע עס האָבען געלעבט און געליטען די יודען אין מִצְרַיִם. אָבער כְּדֵי פֿון דער חמאַרע זאָל ווערען אַ וואָלקען-זייל, אַ וואַנד וואָס לאָזט ניט געהען צוריק צו די „פֿלייש טעפּ" פֿון מצרים, האָט געדאַרפֿט קומען די קריטיק מיט איהר שאַרפֿען בליק, מיט איהר ביטערען אמת אויף די ליפּען. זי, די קריטיק, האָט מיט אונבאַרמהערציגע הענד צוזאַמענגעקליעבען דעם שטויב, דעם שמוטץ און דעם שימעל, אין וועלכען עס האָבען געלעבט די יודען אין גוֹשֶׁן און האָט דערפֿון אויפֿגעבויט אַ שווערע וואָלקען-זייל, דער עַמוּד הֶעָנָן איז די אַרבייט פֿון דער שרעקליכער בייזער קריטיק, וועלכע לאָזט ניט געהן צוריק, וועלכע נייט צו קוקען פֿאָרויס, פֿאָרויס אויף די פֿייערזייל, אויף די פֿליהענדיגע און ווייכענדיגע שאָטענס פֿון דער קומענדיגער צוקונפֿט.

נאָך דעם וואָס איך האָב געזאָגט איז לייכט צו פֿערשטעהען פֿאַר וואָס אין דער לעצטער צייט, בשעת די האָפֿנונג אויף די קומענדיגע פֿרייהייט האָט אָנגעהויבען זיך ביי אונז צו שטאַרקען — האָט די קריטיק

אָנגעהויבען צו פֿערנעהמען אַ ברייטען אָרט אין דער יודישער ליטעראַטור. און ניט נור אין דער ליטעראַטור אַליין. דער ערשטער קאָנגרעס, וועלכער איז געווען פֿאַר פֿיעל מענשען דער ערשטער טריט פֿון גושן פֿאָרויס, פֿאָרויס האָט דער קריטיק געגעבען כּמעט דעם ערשטען פּלאַטץ, דעם העכסטען אויבען אָן. דערמאָנט זיך נאָר די רעדען פֿון דר. מאַקס נאָרדוי, דר. בירנבוים און דר. פֿאַרבשטיין.

נאָך דעם וואָס איך האָב געזאָגט וועט מען מודה זיין, דאָס די צייטען בעת די עהרליכע קריטיק דרינגט אַריין אין אַלע שפּאַלטען פֿון לעבען זענען שווערע אָבער געזונדע צייטען, די צייטען פֿון וואַקסען; דאָס פֿאַר דער קריטיק האָבען מוֹרא ניט די שטאַרקע וואָס בויען און שאַפֿען אין פֿאָלק, נאָר די אַלטע און שוואַכע, וואָס פֿיהלען דאָס די נייע בעוועגונג וועט זיי ניט נעהמען מיט זיך; דאָס דער וואָס האָט מורא פֿאַר אַ אמת'ע קריטיק האָט מורא פֿאַר'ן לעבען און איז ניט בּכֹּחַ צו לעבען.

בַּעל מַחְשָׁבוֹת.

אונזער שטודיערענדע יוגענד.

(ענדע)

האָבען אונזערע „מַשְׂכִּילִים" פֿערשטאַנען דעם געדאַנק?

אַנדערע האָבען עס פֿערשטאַנען, זעהר פֿיעל אָבער פֿערשטעהן עס נאָך איצטער ניט. זיי שטעהן אין מיטען וועג ווי צומישטע, ווי צוטומעלטע און ווייסען ניט, וואָס צו טהון, וואוהין צו געהן. יענע לעבעדיגע געזעלשאַפֿטליכע געפֿיהלען, וועלכע בילדען די שטאַרקסטע קראַפֿט אין דער זעעלע פֿון יעדעם איינצעלנעם מענשען, וועלכע זענען דער ברונען, פֿון וואַנען עס פֿליעסט יעדער גייסטיגער פֿאָרטשריט, וועלכע געבען אַ בעשטימטע ריכטונג אונזער ווילען, יענע שענע מאָראַלישע געפֿיהלען זענען פֿאַר דעם סאָרט מַשְׂכִּילִים נאָך אַלץ מעהר ניט ווי טויטע אייזערנע קייטען, וואָס שמידען זיי צו צו איין אָרט און לאָזען זיי ניט זיך פֿריי צו בעוועגען און ווייטער צו געהן... זיי האָבען ניט דעם כֹּחַ, דעם מוטה גאָר צו ברעכען די קייטען, זיי פֿיהלען, אַז זיי וועלען דערנאָך בלייבען אַליין אין אַ פֿרעמדער געזעלשאַפֿט, וועלכע קוקט אויף זיי מיט בייזע אויגען און וויל זיי ניט האָבען, זיי פֿיהלען אַז זיי מוזען צוריק צו זייער פֿאָלק, אַז ערשט מיט זייער פֿאָלק און אין זייער פֿאָלק קענען זיי שטרעבען צום נייעם לעבען, צו נוצליכער אַרבייט — אָבער זיי פֿיהלען דאָס זיי קענען דאָך אויך מעהר ניט געהן מיט דער יודישער געזעלשאַפֿט. צו שוואַך זענען זייערע געפֿיהלען פֿאַר זייער אייגענעם פֿאָלק, פֿאַר זיין קולטור, זיי בעגייסטערען זיך ניט מעהר צו אַרבייטען פֿאַר זיך און פֿאַר זייער פֿאָלק... צופֿוילט זענען געוואָרען אַלע פֿערבינדונגען וועלכע „מַשְׂכִּילִים" האָבען געהאַט מיט זייער פֿאָלק, זיי קענען ניט מעהר די יודען, זייערע האָפֿנונגען און געדאַנקען, זייער שפּראַך און ליטעראַטור, זייער לעבען און אינערליכע בעוועגונגען פֿון זייער זעעלע, די פֿינסטערע פּוסטע וויסטע וואָס האָט זיך אַרויסגעבילדעט אין די הערצער פֿון די דאָזיגע מַשְׂכִּילִים שטעהט ווי אַ טיעפֿער אָבגרונד צווישען זיי און דעם יודישען פֿאָלק... זיי דאַכט זיך נאָך אַלץ אַז דאָס צוריקקעהרען צום יודענטהום וועט זיין אַ שריט צוריק, אַ רעאַקציאָן, און ווייט, ווייט אין אַ טיפֿען ווינקעלע פֿון הארצען גלימערט נאָך די שוואַכע האָפֿנונג אַז די שלעכטע צייטען וועלען באַלד אַריבער, אַז עס וועלען קומען בעסערע צייטען, זיי וועלען זיך דאָך ענדליך צוזאַמענשמעלצען מיט אַנדערע נאַציאָנאַלע קערפּער, און דאָס גאַנצע יודישע פֿאָלק וועט געהן נאָך זיי...

זיי האָפֿען די אָרימע, קראַנקע „מַשְׂכִּילִים"...

און די געשיכטע קימערט זיך אום זייערע האָפֿנונגען זעהר וועניג, די גוטע צייט פֿאַר זייערע אידעאַלען קומט ניט, דער יודישער הימעל פֿערדעקט זיך געדיכטער מיט וואָלקענס, און ביסליכווייז שווינדען זייערע לעצטע האָפֿנונגען, שווינדעט זייער אמונה, זייער גלויבען אין זיך זעלבסט, זיי פֿערלירען ביסליכווייז די ערד אונטער זייערע פֿיס, און זיי ווענדען זיך אָפּ פֿון יעדער געזעלשאַפֿטליכער בעוועגונג און ווערען תָּמִיד מעהר פּראַקטיקער און סקעפּטיקער...

אויך די רוסיש־יודישע סטודענטען און סטודענטקעס אין אויסלאַנד מאַכען ליעבער צו די אויגען און ווילען ניט זעהן, ווי עס געהט צו אין דעם יודישען פֿאָלק. זיי פֿיהלען אַז זייער זעעלע איז צו קראַנק, צו פּוסט, זיי קענען ניט פֿאַרטיג ווערען מיט זיך זעלבסט, מיט זייער איי־גענער צוקונפֿט, און נאָך מעהר איז זיי שווער צו דערמאַנען זיך און צו ערפֿילען זייערע פֿליכטען צו זייער פֿאָלק — זיי האָבען מוֹרא פֿאַר דעם

פֿעלעטאָן.

צוויי אֲסֵפוֹת.

די מעשה איז געווען אין בערלין, אין רעכטען מיטען זומער, איינּיגע טעג נאָך דער גרויסער מלחמה...

און די מלחמה איז געווען דווקא ניט פֿון די גרינגע. מען האָט זיך געראַנגעלט ביז וואַנען די כחות האָבען געדויערט, און איינּיגע שעה נאָך אַנאַנדער האָט מען גאָר ניט געקענט וויסען, ווער וועט דאָ מנצח זיין. און שוויס? — שוויס האָט זיך געגאָסען טייכענווייז!

עס איז ניט געווען אַ געוועהנליכע מלחמה, וואָס טרעפֿט זיך גאַנץ אָפֿט צווישען צוויי פֿעלקער, וועלכע קענען זיך ניט צוטהיילען עפּיס מיט אַ שטיקיל ירושה, מיט אַ שטיקיל יבשה אָדער מיט אַ שטיקיל ים. עס איז ניט געווען אַ מלחמה ווי די מלחמה פֿון די דייטשען מיט די פֿראַנצויזען למשל, איבער אַ נאַרישקייט, איבער אַ קליין שטיקיל מדינה'לע, וואָס האָט אין גאַנצען נאָך וועניגער פֿון צוויי מיליאָן מענשען — עס איז געווען אַ אמת'ע יודישע מלחמה...

און אַזוי ווי עס איז דאָ אַ גרויסער אונטערשיעד אין יעדער זאַך צווישען די אומה הישראלית און די איבריגע אומות העולם, אַזוי איז אויך גרויס דער אונטערשיעד צווישען אַזוי אַ מלחמה, גלאַט אין דער וועלט אַריין, און צווישען אַ יודישער מלחמה: אלה ברכב ואלה בסוסים, די אומות העולם אַז זיי פֿיהרען מלחמה דאַרפֿען זיי דערצו רייטוועגען און פֿערד, און אויסער די רייטוועגען און אויסער די פֿערד מוזען זיי האָבען פֿיעל אַנדערע זאַכען, ווי צום ביישפּיעל, ביקסען, האַרמאַטען, פּולווער וכדומה — ואנחנו בשם אלקינו נזכיר, מיר יודען אָבער דערמאַנען זיך, אַז עס איז דאָ אַ גאָט אויף דער וועלט, און פֿיהרען שטענדיג מלחמות פֿון זיין ליעבען נאָמען וועגען.

און ווי האָט דאָס געקענט אַנדערש זיין? אפשר זאָל מען איין אַלטען חוב ניט בעצאָהלען?

אַ מאָל, גאָר אַ מאָל, ערצעהלט אונז אונזער הייליגער תורה, אַז די יודען זענען אַרויס פֿון מצרים ביד רמה, שטאָלץ און מוטיג, האָט פּרעה מיט אַ מאָל שטאַרק חרטה געקריגען אויף די גאַנצע געשיכטע. ער האָט זיך אַרומגעזעהן, אַז אָהן יודען טויג אויך ניט, עס איז עפּיס ווי אומעדיג'ליך אָהן זיי.. האָט ער איינגעשפּאַנט אַלע זיינע פֿערד און אַלע זיינע רייטוועגען, און האָט זיך געלאָזט יאָגען. די יודען האָבען זיך כדרך הטבע, ניט אויף געלעכטער דערשראָקען און אָנגעהויבען שטאַרק טענה'ן צו משה'ן. ויאמר משה האָט משה געזאָגט: האָט נור קיין פחד, ה' יִלָּחֵם לָכֶם, גאָט וועט פֿאַר אייך מלחמה האַלטען, וְאַתֶּם תַּחֲרִישׁוּן, איהר שווייגט!..

דאָס איז געווען אַ מאָל, גאָר אַ מאָל, היינט אָבער איז אומגעקעהרט די געשיכטע; יודען פֿיהרען שטענדיג מלחמות פֿון גאָטסוועגען, און גאָט שווייגט..

אַ מאָל איז ביי אונז געווען אַ ספר וואָס האָט געהייסען ספר מלחמות ה', דאָס הייסט אַ ספר, וואו עס זענען געווען פֿערשריבען אַלע מלחמות וואָס דער ליעבער גאָט האָט געפֿיהרט צוליעב זיין פֿאָלק ישראל — דאָס ספר איז לאַנג פֿערלאָרען געגאַנגען — דערפֿאַר האָבען מיר איצט אַ גרויסע געשיכטע, וואו עס זענען פֿערשריבען אַלע מלחמות, די גרויסע און די קליינע, וואָס מיר יודען האָבען געפֿיהרט און פֿיהרען איצט צוליעב גאָט, צוליעב זיין הייליגען נאָמען.

אַזוי האָבען מיר דורכגעמאַכט די מורא'דיגע מלחמות פֿון די פּרושים מיט די צדוקים, פֿון הלל מיט שמאי — — — פֿון די מתנגדים מיט די חסידים, פֿון די חובבי ציון מיט די יודען פֿון אַ גאַנץ יאָהר, פֿון די ציוניסטען מיט די אַלטע חובבי ציון, עד היום הזה, ביז צום היינטיגען טאָג.

און אַזוינע מלחמות האָבען אין זיך די טבע, אַז זיי דויערען זעהר לאַנג, ווי אין פרק שטעהט געשריבען: כָּל מַחֲלוֹקֶת שֶׁהִיא לְשֵׁם שָׁמַיִם, יעדע מלחמה, וואָס פֿיהרט זיך פֿון גאָטס וועגען, סופה להתקיים, איז דער סוף איהרער, אַז זי הערט כמעט קיין מאָל ניט אויף.

אפשר ווילט איהר טאַקי וויסען, וואָס טהוט זיך איצט אין בערדיטשעוו, אין קאָוונא, אין ליובאַוויטש וכדומה? — אין בערדיטשעוו, אין קאָוונא, אין ליובאַוויטש וכדומה האַלטען יודען מלחמה, און כסדר לשם שמים...

מען מעג לאַכען פֿון די מלחמות, מען מעג פֿון זיי רעדען וואָס מען וויל, אָבער ווער ווייס, וואָס איז אין אמת'ן וויכטיגער און נוטציגער; ביקסען

"ציוניזם" און שעמען זיך, טאָמער וועט עמיצער זאָגען, אַז זיי גלויבען ניט מעהר אין דער אייראָפּעאישער קולטור, אין אייראָפּעאישען פּאָרטשריט, טאָמער וועט איינער זאָגען, אַז זיי זענען קיין אייראָפּעייער מעהר און האָפען ניט מעהר פון די אייראָפּעאישע אידעאַלען. אין זייערע קראַנקע הערצער שטעקט נאָך צו טיעף דער אַלטער "משׂכּיל", זיי ווילען נאָך געלטען פאַר אייראָפּאייער, און דער פערדאָרבענער "יוד", וועלכער לעבט אין זיי זעלבסט, שרעקט זיי אָב פון יעדער יודישער בעוועגונג...

זיי אליין ווילען ניט טהייל נעהמען אין דער יודיש-נאַציאָנאַלער בעוועגונג; טאָמער איז זי ניט אייראָפּעאיש גענוג? זיי זענען אָבער אויך ניט אויפריכטיגע, ניט עהרליכע געגנער פון דעם ציוניזם. אין הארצען קלעהרען זיך פיעל פון זיי מֵהֵיכֵי־תֵּיתֵי? אפשר איז דאָס אויך אַ שטיקעל פלאַן? און אַז ס'זאָל געהן, אַז ס'זאַל עפּיס אַרויסקומען, פאַר וואָס ניט? זאָלען די קרעמער ערדאַרבייטער ווערען! נאָר זיי ווילען פאַר דעם ציוניזם ניט אַרבייטען, פאַר זיי איז אַזאַ בעוועגונג ניט גענוג הייִנטוועלטיג, אָדער, נאָך בעסער, עפּיס צו יודיש...

און "זיי", איך מיין ניט די יודען, נאָר די קריסטליכע אייראָפּעייער, "זיי" קוקען פון ווייטען אויף אונזערע יודישע אייראָפּעייער, שמייכלען אונטער... יודעליך, וואָס האָבען מוֹרָא פאַר אַ "צו־יודישער" בעוועגונג— זיי מאַכען אַ מאָדנעם איינדרוק — אויף דעם ווירקליכען אייראָפּעייער!...

די בעסערע יודישע סטודענטען, וועלכע האָבען נאָך ניט פערלאָרען די פעהיגקייט צו טרוימען און צו קעמפּפען פאַר העכערע אידעאַלען, שליסען זיך אָן אָן די אַלגעמיינע בעוועגונג פון די אונטערדריקטע. זעהר פיעל פון זיי האָבען אָבער אויך דאָ ניט די נייטהיגע "אֱמוּנָה"; זיי פעהלט דאָס נאַטירליכע באַנד מיט יענע אונגליקליכע, וואָס זענען זיי נעהנטער פון אַלעמען, מיט די יודען. זייערע אידעאַלען זענען אָפט ניט לעבעדיגע, מיט געזעלשאַפטליכע נעפּיהלען פערקניפּטע אידעאַלען, נאָר אידעאַלען, גענומען מעהר פון ביכער ווידער פון לעבען. יעדענפאַלס בערוהיגען זיי אפשר זייערע אייגענע אונרוהיגע זעלע, דעם יודען אָבער ווערט דורך דעם זעהר ווייניג געהאָלפען. אֱמֶת, אַזוינע אידעאַליסטען גלויבען, אַז מיט דעם נִצָּחוֹן פון דער "עוויגער גערעכטיגקייט" וועט אויך די יודישע פראַגע אָבגעשאַפט ווערען, דאָס איז אָבער זייער אייגענע אֱמוּנָה. איך האָב מוֹרָא, אַז די געשיכטע וועט די יודישע אידעאַליסטען נאָך אַ מאָל אַ ביטערע לעהרע געבען...

ניט אַ סך בעסער זעהט עס אויס מיט אונזערע אויסלענדישע סטודענטען וועלכע רופען זיך "ציוניסטען". דאָס איז אויך זעהר אַ טרויריגער אֱמֶת! אין דעם קרייז פון אונזערע רוסיש-יודישע סטודענטען-ציוניסטען געפינען מיר געוויס אויפריכטיזע, בעגייסטערטע, "אידעאַליסטען" און איבערצייגטע ציוניסטען, אָבער זעהר אַ סך האָבען ווייניג אֱמוּנָה אין דעם ערפאָלג פון דער גרויסער נאַציאָנאַלער בעוועגונג. זעהר פיעל זענען ווי זיי ליעבען זיך אַליין אָנצורופען — פערצווייפלונג-ציוניסטען... דאָס הייסט זיי זענען ציוניסטען, ווייל זיי האָבען ניט קיין בעסערע אידעאַלען און קלערען ביי זיך ווידער: מֵהֵיכֵי־תֵּיתֵי? אַ קַשְׁיָא אויף אַ מַעֲשֶׂה? טאָמער קומט דאָך וואָס אַרויס פון דער ציוניסטישער בעוועגונג?

טאָמער! אפשר? דאָס האַראַקטעריזירט דעם סאָרט ציוניסטען. איך האָב אַ מאָל מיט איינעם פון אַזעלכע ציוניסטען זעהר לאַנג גערעדט. ער האָט פאַר מיר זיין וִדוּי געזאָגט. עס איז אַ לאַנגער, טרויריגער וִדוּי. קורץ געזאָגט: ער האַלט די יודען פאַר אַ קראַנקע, אָבגעשוואַכטע נאַציאָן. ער גלויבט ניט, אַז יודען האָבען אַ קולטור, אַז די קולטור וועט האָבען אַ קִיוּם, ער ווייס ניט, צו וואָס ווילען די יודען ווידער אַ נאַציאָנאַלעס לעבען אָנהויבען. די יודישע אינטעליגענץ איז קראַנק, אומגליקליך. ער, דער ציוניסט, האַלט זיך אַליין פאַר דעם קראַנקסטען מענשען אין דער וועלט. זיין זעלע איז פוסט, ער האָט אין גאָר ניט קיין אֱמוּנָה, ער וואָלט גריילעך וועלען האָבען אַ אידעאַל, גלויבען אין איהם, אָבער וואָס זאָל ער טהון, אַז ער איז צו קלוג און גלויבט אין קיין אידעאַל ניט מעהר? ער האָט ניט קיין שום העכערע פריידען אין לעבען, ער ווייס ניט, וואָס פון יודען וועט ווערען, און טראַכט ביי זיך: טאָמער, אפשר איז אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אַ רְפוּאָה? פאַר וואָס ניט! פּרוּווען מעג מען... אַ קַשְׁיָא אויף אַ מַעֲשֶׂה... און דערפאַר איז ער — ציוניסט...

מיין פערצווייפלונגס-ציוניסט האָט רעכט: קראַנק, זעהר קראַנק איז אונזער אויסלענדישע געבילדעטע יוגענד!...

חיים דוב הורוויץ.

און האַרמאַטען, אָדער סברות און ראיות? טייכען בלוט אויפ'ן שלאַכטפעלד, אָדער טייכען שווייס ביי אַ הייסען וכּוח אין אַ ענגען צימער?..

קענט איהר אפשר די גרויסאַרטיגע, די שענע שירה? זי שטאַמט פון גאָר אַלטע צייטען, פון אונזערע יוגענד יאָהרען, און געזונגען האָט זי איינע פון די העלדינס, פון די בעסטע יודישע טעכטער? — די שירה זאָגט אַזוי: ער שַׁקַּמְתִּי דְּבוֹרָה, ביז איך בין אויפגעשטאַנען דבורה, שַׁקַּמְתִּי אֵם בְּיִשְׂרָאֵל, אויפגעשטאַנען צו זיין אַ מוטער אין ישראל. יִבְחַר אֱלֹהִים חֲדָשִׁים, נייערט אַז ער הויבט גאָר אָן אויסצוקלויבען נייע אָבגאָטען, אָז לָחֶם שְׁעָרִים, מוז אויפבּרענען אַ מלחמה אין אַלע טויערען. אָבער מיינט איהר וואָס פאַר אַ מלחמה? — זאָגט די שירה ווייטער: מָגֵן אִם יֵרָאֶה וָרֹמַח, צי זעהט איהר אָבּ'ר אַ פאַנצער, צי זעהט איהר אַ שפּיס, בְּאַרְבָּעִים אֶלֶף בְּיִשְׂרָאֵל, אפילו ביי איינעם אונטער פערציג טויזענד יודען, ווארום לִבִּי לְחוֹקְקֵי יִשְׂרָאֵל, מיין האַרץ איז ניר פאַר די וואָס מאַכען געזעטצען פאַר ישראל'ן... אמת, די נביאה בעזינגט אין דער זעלביגער שירה אויך די איינפאַכע גבורה פון אייניגע שבטים, אָבער מעהר ווי די איינפאַכע גבורה געפעלט איהר אַ פּנים, וואָס מִנִּי מָכִיר יָרְדוּ מְחוֹקְקִים, וואָס פון מכיר'ן זענען אַרויס געזעטצגעבער, וּמִזְבוּלֻן מֹשְׁכִים בְּשֵׁבֶט סֹפֵר, און פון זבולון'ן — די וואָס פיהרען מיט אַ פעדער פון אַ שרייבער...

און די מעשה איז געוועזען אין בערלין, אין רעכטען מיטען זומער, אייניגע טעג נאָך דער גרויסער מלחמה.

קליינע מלחמות'ליך האָבען ניט אויפגעהערט די גאַנצע צייט, זייט עס האָט זיך געבילדעט אין בערלין אַ גרויסער קבוץ פון יודישע סטודענטען, וואָס זענען אָנגעפאָהרען פון גאַנץ רוסלאַנד: פון דער ליטא, פון פוילען, פון וואָהלין, פון טאַווריא און פון אַלע פערוואָרפענע ווינקעליך; עס האָט ניט געפעהלט אפילו שניפּישאָק און קאַפּוליע.

אַז עס וואָלטען געקומען אין בערלין עטליכע הונדערט פשוט'ע יודען, וואָלטען זיי דאָך אויך געוויס געמאַכט עטליכע מנינים: „ספרדים" מיט „אשכנזים", „כּתר" און „נעריצך" וכדומה. היינט שטעלט אייך פאָר גאַנצע דריי הונדערט יודישע סטודענטען פון פערשיעדענע געגענדען, וואָס איטליכער פון זיי האָט דורכגעמאַכט אַ בעזונדער לעבען, געהאַט בעזונדערע צרות און געקומען סוף כל סוף אין בערלין מיט בעזונדערע אידעאַלען, האָפנונגען און ערוואַרטונגען!

אמת, מע האָט קיינע בעזונדערע מנינים געמאַכט, „כתר" און „נעריצך" האָט קיינעם מעהר אינטערעסירט. דערפאַר אָבער האָט מען אָנגעהויבען צו גרינדען פערשיעדענע חברות, אָדער ווי מען רופט עס אויף דייטש — „פעראיינען". דאַכט זיך, מה ענין פעראיינען אצל מנינים? וואָס געהערען זיך אָן די נייע פעראיינען פון יודישע סטודענטען אין בערלין צו די אַלטמאָדישע מנינים אין רוסלאַנד? אָבער די מעשה איז ניט אַזוי: ווער עס האָט זיך נור געקענט גוט צוקוקען צו די נייע פעראיינען, פון וועלכע מיר רעדען דאָ, האָט געקענט געפינען אין זיי ניט נור אַ ניצוץ, אַ פונק פון די מנינים און מנינים'ליך, וואָס זענען אונז אַלעמען בעקאַנט, נאָר ער האָט אין זיי געקענט דערקענען טאַקי די מנינים גופא. אַקוראַט ווי אַ גוט אויג דערקענט זעהר אָפט נאָכ'ן ייִדען, וואָס האָט געטראָגען אַ לאַנגען באָרד מיט פאות, אַ פראַנט אַ איינקיל מיט געגאָלטען באָרד און גאָר אָהן פאות...

איינער פון די סטודענטען, אַ קלוגער און אַ געבילדעטער מענש, וואָס האָט קיינמאָל געהאַלטען פון אַ רבי'ן, און אַ וואָרט חסידות אין זיין לעבען ניט געהערט, האָט געטהיילט אַלע זיינע חברים, אויך סטודענטען מיט אַ חסידישען ביינדיל און אויך סטודענטען אָהן אַ חסידישען ביינדיל, און אַז עס פלעגט איהם פאָרקימען בעקאַנט צו ווערען עפּיס מיט אַ נייעם חבר, פלעגט ער זיך נוהג זיין זוכען אין איהם וואָכען און חדשים לאַנג דאָס חסידישע ביינדיל, כדי ער זאָל וויסען צו שליסען מיט איהם פריינדשאַפט אָדער ניט.

נאָך איינער איז געוועזען, וואָס פלעגט איינטהיילען אַלע זיינע חברים אין ליטוואַקעס און ניט ליטוואַקעס. די ערשטע האָט ער גערופען מיט דעם ליעבען נאָמען „זשיד" און האָט מיט זיי כמעט ווי ניט געוואָלט האָבען קיין מגע ומשא. אין אַ צייט אַרום בין איך מיט אַ צופאַל בעקאַנט געוואָרען מיט זיין זיידען, און אַז מיר האָבען אָנגעהויבען צו רעדען וועגען משיח'ס צייטען, האָט ער געזאָגט קלאָר און דייטליך: „הערט, אויב משיח איז איינער פון אייערע, דאָס הייסט אַ ליטוואַק, טאָ גיט איהם איבער אין מיין נאָמען, אַז ער זאָל זיך גאָר ניט ריהרען פון אָרט. איך בין איהם אַ אמת'ער גוטער פריינד, און ער קען נאָך חלילה האָבען בזיונות!"

נאָר דאָס איז נאָך געוועזען ווייניג; די אמת'ע מלחמה האָט זיך אָנגעהויבען, זייט עס זענען פערקראָכען אין בערלין אייניגע חובבי ציון, און האָבען

בריעף פון ארץ־ישראל.

יפו, י"ט אדר א', אתת"לא לחורבן.

וואס מען האט אין די קאלאניעס אזוי לאנג און מיט אזוי פיעל אונגעדולד ערוואַרט איז ענדליך די וואך אנגעקומען! פיעל האבען בעוואונדערט דאס אין דער גאנצער צייט וואס מען האט גערעדט וועגען איבערגאנג פון דעם באראן'ס קאלאניעס אין די הענד פון יק"א האבען די קאלאניסטען גאר ניט געוואוסט ווי אזוי און וואס מען טראַכט מיט זיי צו מאַכען? צווישען די קאלאניסטען זענען ארומגעגאנגען פערשיעדענע מיינונגען, פלענער, פאנטאזיעס, וועלכע האבען דעם גרעסטען טהייל זעהר בעאונרוהיגט. ענדליך האט מען די פאריגע וואך איבערגעגעבען די קאלאניסטען איין אפיציעלען צירקולאר, אונטערגעשריעבען פון דעם פרעזידענט פון יק"א. דער צירקולאר האט איין זעהר וויכטיגען אינטערעס פאר אלע חובבי ציון און דעריבער ברענג איך איהם דא אין בוכשטעבליכער איבערזעצונג:

צו די קאלאניסטען פון ראשון לציון און עקרון!

די יודישע קאלאניזאציאנס געזעלשאפט האט אויף זיך גענומען ווייטער צו פיהרען די גרויסע ארבייט פון באראן עדמונד פאן ראטהשילד, וועלכער האט זיך געשטעלט דאס ציעל צו פערברייטען צווישען די יודען אין פאלעסטינא ערד־ און לאנדארבייט.

נאר דערפאר, ווייל הערר פאן ראטהשילד האט געוואלט זיכערן די צוקונפט פון די קאלאניעס, האט ער אונז איבערגעגעבען די פון איהם אנגעהויבענע ארבייט.

מיר האבען דאס אנגענומען מיט דעם פערלאנגען צו בעפעסטיגען די קאלאניזאציע. אונזער פראגראם איז: צו פערבעסערן דעם שטאנד פון די קאלאניעס, צו געבען די קאלאניסטען די מיטעל ווי צו ווערען דורך ארבייט אייגענע פרייע בעלי־בתים אויף די ערד, וואס זיי בעארבייטען איצט. מיר וועלען אנווענדען אלין וואס ס'איז אין אונזערע כחות צו דערגרייכען אונזער ציעל. פון די קאלאניסטען פערלאנגען מיר נור, זיי זאלען אונז שענקען זייער גוטען ווילען.

ווי קען מען צווייפלען אין זייערע מיטהילפע, ווען מען קען זייער פרומען גייסט, זייער אלטע צוגעבונדענקייט צו פאלעסטינא, דאס זיי האבען אליין מיט דעם אייגענעם ווילען אויסגעקליבען די ערדארבייט, אלס די זיכערסטע געזונדעסטע און בעסטע פאר זיך און פאר זייערע קינדער? דעריבער זענען מיר זיכער, דאס זיי וועלען פעראייניגען זייערע קרעפטען מיט אונזערע, כדי די קאלאניעס פון פאלעסטינא זאלען דערגרייכען דעם הויכען שטאנד וועלכער זאל פאסען צו דעם וואונש פון דעם וואהלטהעטיגען גרינדער.

פאריז, דעם 4 טען פעברואר 1900.

(אונטערגעשריעבען) נ. לעווען.

דער אויפרוף וועט, גלויב איך, ניט נור די קאלאניסטען בערוהיגען, נאר אויך ערפרייען אלע אונזערע ציון'ס פריינד; דען מיר קענען נור דאן זיכער זיין אין דעם פולען ערפאלג פון אונזער ארבייט און רוהיג זיין דאס אונזערע פיעל אפפער וועלען ניט זיין אומזיסט און ברענגען די ווירקליכע נוצען, ווען די פארשטעהער פון דעם ישוב וועלען ארבייטען האנד אין האנד מיט די פארשטעהער פון די קאלאניסטען, פון דעם פאלק; ווען דאס פאלק וועט ניט מעהר בעטראַכט ווערען ווי אטוידטעס בוי־מאטעריאל, וועלכעס מען דארף גאר ניט פרעגען, און וועמעס מיינונגען מען דארף גאר ניט אויסהערען! — ווי עס איז ליידער, ביז איצט געגאנגען און וואס איז נאך אונזער פעסטער איבערצייגונג איינע פון די הויפט סבות, איבער וועלכע דער ישוב האט אזוי פיעל געליטען!..

די פראקטיק פון דער פערגאנגענהייט, אזוי ווי די ווארעמע ווערטער אונטערגעשריבען פון דעם פיעל געעהרטען פרעזידענט פון יק"א, ה' נארציס לעווען, גיט אונז די פעסטע האפנונג דאס אונזער ישוב וועט פון איצט אן אוועקגעשטעלט ווערען אויף איין פראקטישען און זיכערן יסוד לטובת כל עם ישראל!

דער אלטער ציוניסט.

געמאכט כדרך הטבע גאר א נייע חבורה, א אמת'ן יודישען פעראיין, מיט א יודישען נאמען, מיט דרשות וועגען יודישע אינטערעסען, מיט וכוחים איבער די יודישע פראגע, מיט איין ווארט — יודיש פון אנהויב ביז צום סוף. דא האט מען זיך פערגעסען אויף א צייט די אלטע חשבונות, מען האט ניט געקוקט צי מיט א חסידישען ביינדיל, צי אהן א חסידישען ביינדיל, טאוורער און וואלינער און ליטוואקעס און פוילישע האבען איינער דעם אנדערען געגעבען ברידערליך די האנד, עס איז ביי זיי כלומרישט געווארען שלום און אחדות וואָרום ווער שמועסט פון קלייניגקייטען, אז פאר די אויגען שטעהט א אלגעמיינער שונא?.. און דער שונא איז געוועזען דער פעראיין פון די חובבי ציון.

נאך איטליכער מלחמה בייטען זיך פיעל אדער ווייניג די גרענצען פון פערשיעדענע מלוכות און מדינות, און אזוי ענדערט זיך די גאנצע וועלטקארטע פון צייט צו צייט. די קארטע פון יורישע סטודענטען אין בערלין האט זיך שנעל אומגעביטען ניט נאך דער מלחמה, נאר גלייך ווי די מלחמה האט זיך אנגעהויבען. מע האט מעהר גאר ניט געקענט וויסען, אין וועמען שטעקט א ליטוואק און אין וועמען א פוילישער, מע האט נור געוואוסט פון יודישע נאציאנאליסטען פון איין זייט און פון זייערע מתנגדים פון דער אנדערער זייט.

די ערשטע צייט האט מען די נאציאנאליסטען אריינגענומען כמעט ווי אין חרם, מע האט זיך מיט זיי געשעמט אזוי ווי מע פלעגט זיך שעמען אמאל מיט א געטויפטען אין דער משפחה. אנדערע האבען זיי געהאלטען איינפאך פאר משוגע. מילא אין דער היים — האבען זיי גע'טענה'ט — קען מען גאר ניט מאכען, אבער דא אין דייטשלאנד, ווער איז דאס מהויב צו דערצעהלען, אז מען איז א יוד? וואס שרייט מען נאך אוים, און מיט וואס איז מען זיך טאקי מייחס? אלערליי בלבולים האט מען געזוכט אויף די חובבי ציון, מען האט אויסגעדאכט, אז זיי טראגען אלע ארבע־כנפות'ן, אז זיי וואשען זיך פאר דעם עסען, אז אנדערע פון זיי זאגען אפילו שאו־ידיכם־קודש, און ווילען בשום אופן ניט עסען טרפה קאלבאסע. — און דאס אלס טהוט זיך אב אין רעכטען העלען טאג, אין רעכטען מיטעלפונקט פון איירופא!

די חובבי ציון האבען זיך אבער, ווי עס שיינט, ווייניג דערשראקען און געזוכט אלץ נייע חברים פאר זייער פעראיין. און עס איז טאקי געווען מערקווירדיג, ווי ביסליכווייז האט זיך די צאהל פון די חברים אלץ געמעהרט און געמעהרט, אזוי ווי א מאל אין מצרים, וְכַאֲשֶׁר יְעַנּוּ אוֹתוֹ כֵּן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרֹץ, וואס מען האט זיי מעהר געמאכט צו קויט, וואס מען האט אויף זיי מעהר אויסגעגאסען וידלערייען האט זיך דער פעראיין אלץ געשטארקט און געשטארקט

אלע שבת צו נאכט, איין מאל האט אויך ניט אויסגעפעהלט, פלעגען זיך פערזאמלען אלע חברים פון פעראיין, מען פלעגט לייענען, האלטען דרשות, טענה'ן, ויכוח'ן זיך ביז שפעט אין דער נאכט. פון די מתנגדים פלעגען אויך אנדערע אפטמאל קומען אין פעראיין, לכתחלה צו הערען ווי די נאציאנאליסטען מאכען זיך נאריש, און דערנאך? — עס האט זיך ניט איין מאל געטראפען, אז די נעכטיגע מתנגדים זענען געווארען פייערדיגע פערברענטע חובבי ציון; ניט איין מאל איז פארגעקומען א סצענע ווי די וואס איז בעשריבען אין חומש פון יוסף'ן בשעת ער האט זיך געלאזט דערקענען צו זיינע ברידער; ער האט זיי שוין לאנג דערקענט, נאר ער האט עס געמוזט טראגען ביי זיך טיעף אין הארצען, ביז עס איז שוין ניט געוועזען קיין כחות אריבערצוטראגען די אינווענדיגסטע מלחמה.

אזוי האט זיך געפיהרט א לאנגע צייט. די מלחמות האבען ניט אויפגעהערט, א מאל שוואכער, א מאל שטארקער, ווי דער שטייגער איז. בעזונדערס פלעגט זיך טומלען אין אנפאנג פון איטליכען נייעם זמן, אין דער צייט, ווען עס קומען אן פרישע נייע סטודענטליך. די מהדרין מן המהדרין, די פערקאכטע משני הצדדים פלעגען זיך נוהג זיין געהן צום וואגזאל, וואו זיי פלעגען גלייך און געשווינד דערקאנען זייערע יונגע חברים, נאך די פעק מיט די פעקליך און נאך דעם גאנצען ארויסקריכען פון דער פערטער קלאס מיט א פאר אויגען ווי א ה' השאלה, אדער ווי רש"י מאכט: „בתמיה!" עס פלעגט דויערען קיים צעהן מינוטען האט מען שוין געוואוסט צו וועמען דער גאסט איז נוטה, און וועלכער זייט דער ווינד בלאזט.

געוועהנליך, מיט די נייע סטודענטען האט מען געמוזט אנהויבען פון אנהויב, פון אלף בית; דיזעלבע פאר א יעהריגע טענות, דיזעלבע שאלות און דיזעלבע תרוצים, און מערקווירדיג, עס האט קיינעם דערעסען, דיזעלבע היץ, דאסזעלבע פייער, און וואס ווייטער מיט מעהר פרישקייט. מיט איין ווארט, מע האט זיך אין פעראיין ניט נור בעשעפטיגט מיט חבת ציון, נאר מע האט דארט אויך געלערענט חבת ציון...

פאליטישע איבערזיכט.

אין ענגלאַנד איז שוין לאַנג ניט געווען אַזוי לעבהאַפּט ווי איצט נאָך דעם נצחון פֿון גענעראַל ראָבערטס. די הייזער פֿון לאָנדאָן זענען געווען אויסגעפּוצט מיט פלאַגען, מע האָט געמאַכט איליומינאַציעס און בעלער צוליעב דער גרויסער שמחה. אַלע לויבען ראבערטסען. צוזאַמען מיט איהם פֿערגעסט מען אָבער אויך ניט דעם גענעראַל קראַניע. אַלע וואונדערן זיך איבער די גבורה, קלוגשאַפּט און בערצקייט פֿון קראַניען, וועלכער איז ביז איצט געווען אַ איינפאַכער בעל הבית און נור אין דער מלחמה אויסגעקליבען געוואָרען צו אַ גענעראַל. די קאָרעספּאָנדענטען, וואָס זענען געווען אין זיין לאַגער, דערצעהלען, אַז די לעצטע טעג איז געוואָרען די לאַגע ניט אַריבערצוטראָגען. אויף יעדע צעהן טריט האָבען זיך געוועלגערט דערהרגטע פערד אָדער מענשען, די לופט איז געווען פֿערפעסטעט פֿון פֿוילענדע טויטע קערפּער, און קראַניע איז אַלץ געשטאַנען אויף זיין פּלאַץ, האָטש ער האָט ניט געקאָנט וואַרטען אויף נצחון אָדער בעפֿרייאונג, ווען ער מיט זיינע 4000 מאַן איז געווען ארומגערינגעלט פֿון 40.000 ענגלענדער. זיין ציעל איז געווען צו פֿערהאַלטען ראבערטס'ען אויף זיין וועג קיין בלעמפאנטיין און דערפֿאַר איז ער אַזוי מוטהיג געשטאַנען. ביי איהם אין לאַגער זענען געווען 17 יעהריגע בחורימליך און פֿרויען, וועלכע האָבען צוזאַמען מיט די אַנדערע געקעמפּפט געגען די ענגלענדער.

קראַניעס מפלה און די בעפֿרייאונג פֿון לעדיסמיט האָבען נאָך דעם מוטה פֿון די בויערען ניט געבראָכען. דער פּרעזידענט פֿון טראַנסוואַל הערר קרוגער איז צוזאַמענגעקומען מיט דעם פרעזידענט פֿון אראַניען הערן שטיין, און זיי האָבען בעשלאָסען ווייטער מלחמה צו האַלטען. דער פֿאָרשטעהער פֿון טראַנסוואַל אין איירָאָפּאַ דר. ליידס האָט ערקלערט, אַז שלום קען אָנגענומען ווערען נור מיט דעם תנאי, אַז ביידע רעפּובליקען זאָלען בלייבען זעלבסטשטענדיג. אין דער פֿראַגע וועגען די רעכטע פֿון די אויסלענדער קען יאָ טראַנסוואַל נאָכגעבען ענגלאַנדס פֿאָדערונג. אין ענגלאַנד אָבער טראַכט מען גאַנץ אַנדערש. די צייטונגען פֿאָדערן אַלץ שטאַרקער, אַז מען זאָל אין גאַנצען צונעהמען די פֿרייהייט פֿון טראַנסוואַל און אראַניען און זיי פּשוט פֿעראייניגען מיט ענגלאַנד. אין ענגלאַנד פֿערשטעהט מען גאַנץ גוט אַז די בויערען וועלען ניט לאַנג זיך נאָך קענען האַלטען געגען דעם היל פֿון ראבערטסען, און ענגלאַנד וועט זיך וועניג נעהמען צום האַרצען, אַז עס וועלען פֿאַלען פֿון די בויערן נאָך עטליכע טויזענד. מענשען און מען שרעקט זיך גאַנץ ווענינ וואָס די טראַנסוואַלער זאָגען אַז אויב מען וועט פֿון זיי צונעהמען זייער זעלבסטשטענדיגקייט, וועלען זיי פֿערברענען זייערע דערפֿער, אויסרייסען די בוימער מיט די וואָרצלען, פֿערוויסטען דאָס גאַנצע לאַנד, וואָס איז זיי אַזוי טהייער, און זיי וועלען ־אַרויספֿאָהרען ווייטער, זיך אויסזוכען אַנ'אַנדער לאַנד. אין פּאָליטיק איז ניטאָ קיין רחמנות, און ענגלאַנד וועט מיט איהר אייזערנער פֿויסט און מיט איהר שטאַרקען ווילען' וואָס זי האָט אַזוי בעוויזען אין איהר געשיכטע, אויספֿיהרען, צו וואָס זי האָט זיך גענומען. עס וועט די רעפּובליקען ניט העלפֿען די ליעבע פֿון איירופּאַ צו זיי. עס וועט זיי אויך ניט העלפֿען דער בריעף מיט די טויזענדער חתימות, וועלכע האָבען איצט אָבגעדרוקט די האָלענדישע צייטונגען, אין וועלכע זיי ווענדען זיך צו אַלע מלוכות, וואָס האָבען טהייל גענומען אין דעם קאַנגרעס וועגען שלום אין האאג, אַז זיי זאָלען זעהן דורכצופֿיהרען, אַז די זעלבסטשטענדיגקייט פֿון טראַנסוואַל און אראַניען זאָל ניט צוגענומען ווערען.

אין פֿראַנקרייך סטאַרען זיך נאָך אַלץ די אַנטיסעמיטען און די גייסטליכע זיך אונטערצוגראָבען אונטער דעם איצטיגען מיניסטעריום, כדי איהם אַראָבצוּוואַרפֿען נאָך איידער עס וועט געעפֿענט ווערען די וועלט־אויסשטעלונג. מען שטעלט איהם אַלץ נייע פֿראַגען, דורך וועלכע מען וויל אַרויסרופֿען אַ סכסוך צווישען די פּאַרטייען אין פּאַרלאַמענט, אין דער האָפֿענונג, טאָמער וועט אין וואָס ס'איז פֿאַר אַ פֿראַגע דער פּאַרלאַמענט אויסדריקען דעם מיניסטעריום זיין אונצופֿריעדענהייט. צווישען די פֿיעל פֿראַגען, וועלכע זענען מעהר אָדער ווייניגער וויכטיג, געפֿינען זיך אויך אָפֿטמאַלס נאַרישקייטען, דורך וועלכע מען וויל מאַכען סקאַנדאַלען. די פֿראַנצויזישע רעגירונג האָט

און אַז מע האָט שוין אויסגעלערנט די חבת ציון מיט אַלע פּירושים, אַז מען איז שוין געווען קלאָר אין איהר אויסווענינ האָט זיך די חברים פֿערוואָלט, ווי דער שטייגער איז, מאַכען אַ סיום... זיי האָבען זיך געפֿיהלט גענוג שטאַרק און בעוואָפֿענט און געוואָלט עפּיס מאַכען ווי אַ שטיקיל יום טוב, און צו דעם יו"ט האָט מען פֿערבעטען זעהר פֿיעל געסט, כמעט אַלע מתנגדים אפילו איניגע דייטשע יודען, וואָס האָבען זיך דאַן ערשט וואָס אָנגעהויבען אינטערעסירען מיט דער חבת ציון פֿראַגע, און געגרייט האָט מען זיך צו דעם סיום כמעט גאַנצע צוויי חדשים.

ויהי היום, און דער ערוואַרטעטער שבת צו נאַכט איז געקומען... מען האָט פֿריהער בעשלאָסען אין פֿעראיין, אַז ניט איטליכער פֿון די חובבי ציון וואָס וועט וועלען רעדען, זאָל רעדען, אַז עס זאָלען רעדען נור געצעהלטע חברים, וואָס מען קען זיי שוין לאַנג פֿאַר גוטע רעדנער, וואָרום עס איז דאָך עפּיס ניט אַ געוועהנליכער שבת צו נאַכט. דאָ מוז מען זיין פֿאָרזיכטיג, ודע מה שתשיב, און מען מוז גוט וויסען וואָס צו ענפֿערען. וועגען די מתנגדים האָט מען אויך אָבגערעדט, אַז מען זאָל זעהן ווי ווייט מעגליך איז ניט שטערען זיי, לאָזען זיי אויסרעדען זיך ביז צום סוף, און ערשט נאָכהער ענפֿערען. דער חשבון איז געווען אַ ריכטיגער: מע דאַרף ניט פֿערברויכען אומזיסט דעם פּולווער...

שוין מיט אַ שעה פֿריהער פֿאַר דער געוועהנליכער צייט, וואָס די חברים פֿלעגען זיך פֿערזאַמלען אַלע שבת, איז דאָס צימער געווען פֿול פֿון מענשען. די מתנגדים האָבען אויך ניט געדרעמעלט, זיי האָבען אויך געפֿיהלט, אַז די מלחמה וועט זיין אַ שווערע, און האָבען אויך צוגעגרייט אַלערליי כלי־זין; עס איז דאָ געווען אַ שווערע אַרטילעריע — ראיות און בעווייזען פֿון דאַרווין, ספּענסער און פֿון אַלע גרויסע געלעהרטע, כמעט איינעם ניט אויסגעלאָזען, עס זענען אויך געווען קאַוואַלעריסטען, וואָס זיצען שטענדיג רייטענדיג און בעריהרען ניט די ערד, זיי קוקען אויף די אַנדערע מיט גאוה און שטאָלץ און קלינגען פֿון צייט צו צייט מיט זייערע שפּאָרען — דאָס זענען הויכע ווערטער און קלינגענדע פֿראַזען, אַ ווערטיל פֿון אַ גרויסען משורר אַרויסגעכאַפּט פֿון מיטען און צוגעפּאַסט צו דעם ענין, אַ שענער משל און דערגלייכען. עס איז אויך געקומען די אַרימע פּעהאָטע — זיי קענען ניט זיין געשווינד ווי די אַנדערע, דערפֿאַר אָבער שטעלען זיי אויס אין אַ נויטפֿאַל די איגענע ברוסט און אַ פּאָר הענד איז ביי זיי אויך אַ כלי זין... דאָס זענען מענשען וואָס זענען אָפֿטמאָל גובר דעם שונא מיט איין „הורראַ", מיט דעם שרייען אַליין. געזונדע קולות איז קיין קלייניגקייט — פֿון אַזוינע קולות זענען אַ מאָל איינגעפֿאַלען יריחו'ס מויערען..

די מלחמה איז געווען אַ שטאַרקע, מען איז געווען זעהר צערהיצט און די פּנים'ער האָבען געברענט ווי אַ פֿייער, עס זענען געפֿלויגען קלאָץ־קשיות ווי גרויסע באָמבעס, מען האָט זיך געשטאָכען מיט אייזערנע ראיות אָהן רחמנות, אָהן מיטלייד. נאָך דער ערשטער שעה זענען שוין געווען פֿיעל פֿערוואונדעטע, וואָס האָבען שוין ניט געטויגט אויפֿפֿיהרען ווייטער די מלחמה. פֿאַר זיי איז געווען אַ בעזונדער אָרט אין ווינקעל, כדי זיי זאָלען ניט שטערען די אַנדערע.

דריי שעה נאָך אַנאַנדער האָבען גערעדט די מתנגדים, גערעדט זעהר שען גלאַט און אָפֿטמאָל אויך שאַרפֿזיניג: מען האָט געפּאַטשט בראַוואָ, אפילו מעהרערע נאַציאָנאַליסטען האָבען אויך זיך ניט געקענט איינהאַלטען און אויך צוגעפּאַטשט, ניט ווייל זיי האָבען מסכים געווען צו די מתנגדים ס רייד, נאָר ווייל עס פּאַטשט זיך אַליין, ווען איינער רעדט גלאַט און שען.. דאָך האָט מען געקענט פֿיהלען, אַז די מתנגדים וועלען דאָס מאָל ניט מנצח זיין, מען האָט געקענט פֿיהלען, אַז די יוגענד הויבט זיך אָן צו געזעגענען מיט די אַלטע אידעאַלען, אַז זי זוכט עפּיס נייע אַרבייט, אַז זי וויל אַרבייטען, וואו זי זאָל קענען פֿיהלען, אַז זי אַרבייט ביי זיך און פֿאַר זיך. בעזונדערס האָט מען עס געפֿיהלט, אַז עס האָבען אָנגעהויבען צו רעדען די נאַציאָנאַליסטען. מען האָט גערעדט מיט היץ, מיט פֿייער, און עס האָט געטראָפֿען אַז די ווערטער האָבען אויך געברענט אפילו די מתנגדים. נאָך גאַנצע זעקס שעה פֿון טענות מיט ויכוחים, האָט זיך געגאָסען שוויס פֿון איטליכען אין צימער איז די לופט געווען דריקענד, אָבער קיינער האָט זיך אויפֿגעהויבען פֿון זיין אָרט, קיינער האָט געוואָלט פֿערלאָזען דאָס צימער, און אפילו אַז דער ראש־החברה האָט ערקלערט מיט אַ הייזערער שטים, אַז די אספה איז געשלאָסען, האָט מען זיך אויך ניט געאיילט אַוועקצוגעהן. בעזונדערס האָבען ניט געוואָלט אַוועקגעהן די איינינע דייטשע יודען. זיי האָבען אפילו קיין וואָרט פֿערשטאַנען, נאָר זיי האָבען אַ פּנים געפֿיהלט, אַז אויך פֿאַר זיי הויבט זיך אָן עפּיס עטוואָס אַ גאַנץ נייעס.

עס איז שוין געווען שפּעט, דריי אַ זייגער אין דער נאַכט, און אַז מען האָט שוין ניטוווילענדיג פֿערלאָזען דעם פֿעראיין, האָט זיך אָבגעטהיילט אַ גרויסע

די פאָריגע וואָך געגעבען אָרדענס פון עהרענ־לעגיאָן צוויי יודען, פון וועלכע איינער איז דער אונז אַלעמען בעוואוסטער ציוניסט, דר. אַלעקסאַנדער מאַרמארעק, און די אַנטיסעמיטען שטעלען אַ פראַגע דעם מיניסטעריום, ווי אַזוי טהוט מען אַן איצט אַ יודען אַזאַ כבוד, אַז די יודען זענען אַזוינע פאַלשע און שלעכטע מענשען. די פראַגע וועט געוויס דעם מיניסטעריום ניט מאַכען קיין שוויעריגקייט און דאָס מיניסטעריום וועט ווייטער געהן אין זיין אַרבייט צו בריינגען שלום צווישען אַלע טהיילען פון פראַנצויזישער מלוכה. צוליעב שלום וועגען וויל פראַנקרייך איצט בטל מאַכען אַלע פראָצעסען וואָס שטעהען אין פערבינדונג מיט דרייפוסעס משפט, דעם פראָצעס פון זאָלאַ, ריינאַך, דעם משפט פון גענעראַל מערסיע. די שאלה וועגען דעם וועט ווערען אין די טעג געשטעלט אין סענאַט, און מען איז זיכער, אַז דעם מיניסטעריומס פראָיעקט וועגען די פראָצעסען וועט אָנגענומען ווערען.

אין פערבינדונג מיט דרייפוסעס משפט שטעהט איצט נאָך אַ פראַגע אין פראַנצויזישען פאַרלאַמענט, דאָס איז וועגען מיליטערגעריכט. דרייפוסעס משפט האָט אַרויסגעוויזען פאַר דער גאַנצער וועלט, ווי וועניג מען קען זיך פערלאָזען אויף דעם אמת פון אַזאַ אַרט משפט'ן. מען לעגט דערפאַר פאָר, אַז מען זאָל אין גאַנצען בטל מאַכען דאָס מיליטערגעריכט.

דער דייטשער פאַרלאַמענט איז געווען בעשעפטיגט מיט אַ ענין, וועלכער חזרט זיך אַלע ווייל איבער. דאָס איז די פראַגע וועגען עלזאַס און לאטרינגען. פון דער צייט אָן, וואָס דייטשלאַנד האָט צוגענומען פון פראַנקרייך דיביידע לענדער, סטאַרעט זיך דייטשלאַנד מיט איהרע אַלע כחות אויסצוראָטען דאָרט דעם פראַנצויזישען גייסט און שטאַרקען דעם דייטשען גייסט. מען מוז מודה זיין אַז אין איהר אַרבייט האָט די דייטשע רעגירונג דאָרט זעהר פיעל בעוויזען. כדי צו האָבען די מעגליכקייט גרינגער צו קעמפפען געגען דעם פראַנצויזישען גייסט האָט די רעגירונג איינגעפיהרט אין עלזאַס און לאָטרינגען אויסנאַהם־געזעצען, נאָך וועלכע די איינוואָהנער האָבען דאָרט אַסך וועניגער רעכטע און פרייהייט ווי אין די אַנדערע טהיילען פון דייטשלאַנד. די איינוואָהנער פיהלען זיך געדריקט דורך די אויסנאַהם־געזעצען און אין דער לעצטער צייט ווערט אָפט געשטעלט אין פארלאמענט די פאָדערונג אַז מען זאָל עלזאַס און לאטרינגען געבען דיזעלביגע רעכטע ווי אין אַנדערע דייטשע לענדער. דער פארלאמענט נעמט דעם פראיעקט אַן מיט דעם רוב דעות, די רעגירונג בעשטעטיגט אָבער ניט דעם בעשלוס פון פארלאמענט, און עס בלייבען ווידער די אויסנאַהם־געזעצען. איצט האָט דער פארלאמענט נאָך אַ מאָל אָנגענומען דאָס געזעץ אַז מען זאָל די ביידע לענדער אויסגלייכען מיט אַלע אַנדערע לענדער, מען וויים אבער נאָך ניט, אויב די רעגירונג וועט איצט זיין פריינדליכער ווי פריהער.

אין פאָריגען נומער האבען מיר געשריבען, דאס די טערקישע רעגירונג האָט פערבאָטען אויסלענדישע אונטערטהאנען צו פיהרען בערג־ארבייטען. די אייראפעאישע רעגירונגען האָבען אָבער פראָטעסטירט און די טערקישע רעגירונג האָט געמוזט איהר געזעץ מבטל זיין. דאָס בעווייזט גענוג, ווי שטאַרק עס איז די ראליע וואָס די אייראפעאישע רעגירונגען האָבען אין די מזרח לענדער. און זייער ראליע הויבט נאָך אַן אַליין גרעסער צו ווערען. דאָס זעהען מיר אויך איצט אין פרס. [אין פעטערבורג ווערט געגרינדעט אַ געזעלשאַפט, וואָס וועט זיך פערנעמען מיט בויען אין פרס אייזענבאַהנען. צוזאַמען מיט דעם, שרייבען די דייטשע צייטונגען, דינגט רוסלאַנד ביי פרס א פאָרט ביים ים אויף דיזעלבע תנאים ווי זי האָט גדונגען אין כינא דעם פאָרט אַרטור].

י. ל.

די יודישע אַקציע.

„די יודישע קאָלאָניאַל־באַנק“ — אַזוי רופט זיך אָן אָפיציעל די באַנק וואָס די ציוניסטען האָבען געגרינדעט אין לאָנדאָן.

נאר מען פערקירצט אָפט דעם נאָמען און מען רופט עס אָן „יודישע באַנק“ און זיינע אַקציעס „יודישע אַקציעס“. און דאָס איז דער ריכטיגסטער נאָמען, ווייל יעדער יוד וויים אַז די באַנק איז געגרינדעט געוואָרען פאַר איינע פון די גרעסטע יודישע אינטערעסען.

גרופע, אַ מענשען צוואַנציג, אונטער וועלכע עס זענען געווען אויך איניגע פון די רעדעלפיהרער ביי די מתנגדים, און מען איז אַרומגעגאַנגען אַ גאַנצע נאַכט אין טהירגאָרטען — אַ גרויסער, שענער וואַלד אין ריכטען מיטען בערלין. מען האָט נאָך ווייטער גערעדט פון דעמזעלבען ענין, אָבער שטיל און געלאַסען אַזוי ווי עס קומען זיך צונויף נאָך אַ מלחמה די גענעראַלען פון ביידע צדדים, מען פערגעסט זיך אַז ערשט האָט איינער געוואָלט שטעכען דעם אַנדערען. די מלחמה איז דאָך שוין אויס, און מען מעג שוין פון איהר רעדען אַזוי אויך, פון יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר וועגען, גלאַט ווייזען חריפות...

עס איז שוין געווען גרויסער טאָג. אין טהירגאָרטען האָט אַלעס געלעבט פון די גרויסע בוימער מיט זייערע לאַנגע שאָטען, ביז די קליינע גאָלדענע פיעשעליך וואָס שווימען דאָרט אַרום אין די פערשידענע סאַזעלקעס... און אויבען, אויף אַ בריק וואָס געהט דורך און רינגעלט אַרום די גאַנצע שטאָדט מיט איהרע כמעט צוויי מיליאָנען מענשען, לויפט איין צוג נאָך דעם אַנדערען, שנעל און אָהן איין אויפהער דעם גאַנצען מעת לעת. אָפט מאָל קען מען אויך מערקען ווי עס געהט דורך אַ צוג מיט גרויסע וואַגאָנעס, ניט דאָ אפילו איין וואַגאָן פון דריטער קלאַס... דער צוג לויפט ניט ווי די אַנדערע, אדרבא, ער געהט פאמעליך, קוים וואָס ער שלעפט זיך, עפּיס גלייך ווי ניטווילענדיג, ניט ווי אַ לאָקאָמאָטיוו וואָלט איהם געשלעפט פון פאָרינט, נאָר עפּיס ווי עס וואָלטען געשטאַנען איניגע וואַגאָנס, און אָקסען שטויסען זיי פון הינטען...

די מענשען וואָס זענען געזעסען אין די וואַגאָנעס זענען אויך געפאָהרען ניטווילענדיג, מען האָט זיי אויך געשטופט פון הינטען — דאָס זענען געוועזן די יודישע עמיגראַנטען...

וואָהין פאָהרען זיי, וואָס זוכען זיי?

זיי פאָהרען, ווייל מען לאָזט זיי ניט זיצען, און זוכען דאָס, וועגען וואָס מען האָט מיט אַזאַ היץ ערשט נעכטען ביי נאַכט גערעדט אין יודישען פעראיין, זיי זוכען אַ היים...

אין איינע פון די שענסטע גאַסען בערלין'ס קען מען מערקען אַ הויך הויז מיט שמאָלע פענסטער, און אויף דעם דאַך איז דאָ אַ גרויסער גאָלדענער קופּאָל מיט אַ גרויסען גאָלדענעם מגן דוד.

דאָס איז אַ יודישער טעמפעל, איינער פון דער שענסטע אין דער וועלט.

אַז מען געהט אַריין אינווענדיג, אין טעמפעל, ווערט מען אַזש דערשראָקען, אַזוי שען, אַזוי פראַכטפאָל איז דער טעמפעל!

און אין טעמפעל איז דאָ אויך כהנים. זיי זענען ניט מקריב קרבנות פון שעפסען און עופות, נאָר זיי לערנען זעהר אָפט די איינפאַכע דייטשע יודען ווי מען זאָל מקריב זיין עלטערען פאַר קינדער, ווי מען זאָל מקריב זיין דעם גאַנצען עבר פאַר דעם הווה...

און אין דעם טעמפעל איז דאָ א שענער זאַל, וואו עס פערזאמלען זיך אָפט די כהנים מיט די פאָרשטעהער פון דער יודישער געמיינדע צו האלטען זיך עצות וועגען דעם וואָס מען האָט צו טהון...

און גראָד אין זעלבען אָבענד, ווען עס איז געווען די גרויסע מלחמה אין יודישען פעראיין, איז אין דעם זאל אויך געווען א אספה רבה, א גרויסע פערזאמלונג.

עס האָבען זיך פערזאמעלט די כהנים פון גאַנץ דייטשלאנד און מען האָט געשמועסט פון א נייעם קרבן.

ציון און ירושלים און אלע יודישע תפלות שטעהט שוין לאנג די כהנים ווי א ביין אין האלז.

מען האָט לאנג געשמועסט און מען האָט בעשלאָסען מאכען א נייעם סדור פאר דעם נייעם טעמפעל.

די כהנים זענען געגאנגען נאָך דער אספה גאנץ רוהיג, יעדער צו זיך אהיים, און האָבען טאקי געשמאק געשלאָפען.

די סטודענטען האָבען אָבער ניט געקענט איינשלאָפען, זיי האָבען אויך געקלערט וועגען קרבנות. וועגען קרבנות פאר דעם, וואָס די כהנים האָבען געוואָלט אויסמעקען.

ווער וועט אויספיהרען? דער רוהיגער שלאָף אָדער די שלאָפלאָזע נאכט?..

ד״ר שמריהו הלוי.

די אקציע פון דער יודישער קאלאניאלבאנק.

אין דעם נומער געבען מיר אין אונזער בילד איין „יודישע אַקציע“. דאָס זענען די ערשטע אַקציעס וואָס זענען אין אונזער הייליגער שפּראַך. די 4 אילוסטרירטע ווינקעליך וואָס מיר זעהן אַויף דער אַקציע: די וואַנד פֿון בית המקדש, דער יודישער ערד אַרבייטער, דער האַנדעל און פֿאַבריקאַציע און אונזער לאַנד זענען די יודישע האָפֿענונגען.

אַ אויספֿיהרליכערען אַרטיקעל וועגען „דער יודישער קאָלאָניאַל באַנק“ קענען די לעזער געפֿינען אין נומער 4 „יוד“ פֿון היינטיגס יאהר.

חשבונות.

די שטאָדט אָרשא איז אַ פֿערוואָרפֿען ווינקעל אין ליטא. פֿון דעסטוועגען מעג זי שטאָלציערען מיט איהר תלמוד תורה געגען אַנדערע פֿיעל גרעסערע קהלות. פֿון דעם חשבון, וואס מען האָט אונז צוגעשיקט, זעהן מיר אַז אין 1894, ווען די ת״ת האָט זיך געעפֿענט, האָט מען בדעה געהאַט נור 100 תלמידים. היינט (דער חשבון איז פֿון 1898/9) לערנען דאָרט 390 אָרימע קינדער, פֿון אָרשאַ (292) און פֿון די סביבות (98), צווישען זיי זענען דאָ פיעל יתומים און ניט נור יונגליך נאר אויך מיידליך.

עס ווערט געלערנט אין דער פֿריה פֿאַרמיטאג און פֿון 4 ביז 7 אַבענדס. אויסער דעם לערנען די מיידליך פֿון 11 ביז 3 פֿאָר־מיטאַג און פֿון 5 ביז 8 אַבענד פֿערשיעדענע האַנדאַרבייט. אין ת״ת לערענט מען לשון קדש (עברי, תנ״ך און דקדוק), רוסיש, רעכענען, געשיכטע, געאָגראַפֿיע. אין דעם לעצטען יאָהר האָבען 22 קינדער געלערענט פֿערשיעדענע מלאכות (8 סטאָליאַריי, 10 שלאָסעריי און 4 דרוקעריי).

אַ סך האָט צו דאַנקען די ת״ת דער רייכער פֿאַמיליע פּ אָ ל־ י אַ ק אָ ו, וועלכע האָט זי געגרינדעט און עד היום הערט זי ניט אויף צו שטיצען מיט געלד אין יעדער נויט. פֿיעל שטיצען די תלמוד תורה אויך די אָרשער יודען. יעדער אינטערעסירט זיך פֿיעל מיט די אָרימע קינדער און מען שטיצט די ת״ת ווי ווייט מעגליך מיט מזומנים און מיט חפצים (די ת״ת העלפֿט אויך אוים די קינדער מיט שרייבגעצייג, ביכער, קליידונג, און צייטענווייז אויך מיט עסען). עס זענען דאָ יודען וואָס נעהמען זיך צייט צו קומען אויף אסיפות, פֿרויען וואָס פֿערגעסען ניט צו בעזוכען די קהל׳ישע קיך פֿון דער תלמוד תורה און לעהרער וואָס קומען זיך צוזאַמען גאַנץ אָפֿט, אום צווישען זיך איבער צו רעדען ווי אַזוי צו פֿערבעסערען די ערציהונג פֿון זייערע נויטבעדערפֿטיגע תלמידים. איין זאַך וואָלט נאָך געווען צו ווינשען: די קינדער און איבערהויפּט די מיידליך זאָלען מעהר בעקאַנט ווערען מיט דער יודישע געשיכטע און מיט דער העברעאישער שפּראַך.

(פּ—).

— מיר האָבען אויך בעקומען אַ חשבון פֿון דער „חברה צו העלפֿען אָרימע יודישע קראַנקע אין סווענציאַן“. די חברה צעהלט 454 מיטגלידער. אין דעם פֿערגאַנגענעם יאָהר האָט מען געהאָלפֿען 412 אָרימע קראַנקע. הכנסה איז אין דעם יאָהר געוועזען 1552 רובל 18 קאָפּ׳, הוצאות 2409 רובל 38 קאָפּ.

נאָך איין גוטע איינפֿיהרונג האָבען מיר געפֿונען ביי דער חברה. דאָס יאָהר האָט זי איינינגע קראַנקע געהאָלפֿען מיט געלד זיי זאָלען זיין אין שטאַנד צו וואָהנען אויף אַ זומערוואָהנונג אָדער אין אַ קוראָרט.

*

מען שרייבט אונז:

צ ב י ס ו פ ר פֿון ט ש ע ר ק אַ ס ע (קיעוו. גוב.): היינטיגע וואָך האָט זיך ביי אונז געעפֿענט אַ וואָלוועלע קיך אין דעם הויז, וואו עס געפֿינט זיך די תלמוד תורה. פֿון קאראבאטשנע סבאר נעמט ארויס די געמיינדע צו דעם צוועק 150 רובל יעהרליך, דאָס איבריגע נייטהיגע געלד וואָס מען ברויכט צו דער קיך ווערט געזאַמעלט פֿון די שטענדיגע מיטגלידער און אויך פֿון זייטיגע נדבות.

ד ו ד ו ו י ס מ אַ ן פֿון דאָרף צ ע ב ר י ק (חערס. גוב.): ביי אונז צעהלט זיך 30 יודישע פֿאַמיליעס. פֿון זיי זענען דאָ 42 שקלים־געבערס און 14 אַקציאָנערען פֿון יודישער קאָלאָניאַל באַנק.—אַ דאַנק דעם פּראָוויזער ה׳ אויערבוך געפֿינט זיך ביי אונז אַ חברה יונגע לייט וועלכע לערנען שבת תנ״ך און לעזען יודישע צייטונגען, מען גיט יעדען ביכער און צייטונגען לעזען אומזיסט.

י״ל מ ע ל אַ מ ע ד פֿון ק אָ ו נ אַ: די בעשולדיגונג פֿון ה׳ „אמת“, דאָס די „קאָוונער פּרושים“ האבען געשריבען בריעף געגען ציוניזם, איז ניט ריכטיג, אַלע ווייסען היע אין קאָוונא, דאָס די אַלע בריעף געגען דעם „רעיון הציוני“ געהען אַרויס נור פֿון איינינגע קאָוונער בעלי בתים וואָס געהערען צו דער ״לִשְׁכָּה הַשְּׁחוֹרָה׳, און אונזערע „קאָוו־נער פּרושים“ פֿערנעמען זיך כלל ניט מיט מחלוקות. עס איז בכלל ניט אמת דאָס זיי זענען געגנער פֿון דעם ציוניסטישען געדאַנק, פֿערקעהרט, אַ טהייל פֿון זיי זענען הייסע און טרייע ציוניסטען. אין דעם נאָמען פֿון אונזערע פּרושים בעט איך אָבדרוקען מיין בריעף.

ל. כ—ן פֿון ב י אַ ל י ס ט אָ ק: ביי אונז איז געגרינדעט געוואָרען אַ יודישע ביליגע קיך, וואו דער אָרימאַן קען בעקומען פֿאַר אַ פּאָר קאָפּיקעס מיטאָג. די מיטגליעדער פֿון דער קיך האָבען בעשטימט אַז מען זאָל יעדען טאָג אַרויסגעבען אומזיסט אַ געוויסע צאָהל פּאָרציעס, ווייל עס געפֿינען זיך פֿיעל אָרימעלייט וואָס האָבען די פּאָר קאָפּיקעס אויך ניט.

נ ח ו ם ב י ע ל ק אָ ו ו ס ק ע פֿון ר אַ ד אָ מ י ס ל (קיעוו. גוב.): די גוטע יודען האָבען ביי אונז אָנגעהויבען זיין אָפּטע געסט און אויסליידיגען די קעשענעס פֿון פּראָסטען עולם. יענע וואָך איז ווידער געקומען צו אונז אַ נוטער יוד און האָט ווידער אַרומגעשאָרען זיינע שעפּעליך. די גוטע יודען ווילען גאָר ניט וויסען פֿון דעם שווערען ווינטער, וואָס אונזער שטאָדט לעבט איבער. פֿיעל גלייכער וואָלט געוועזען דאָס געלד וואָס מען גיט אַוועק די פּ־עמדע אומגעבעטענע געסט צוטהיילען היימישע אָרימע לייט וואָס זיצען אָהן ברויט און אָהן הייצונג.

ב נ י מ י ן אַ ב ר אַ מ אָ ו ו י ט ש פֿון נ אָ ו ו אָ ג ע אָ ר ג ע ו ו ס ק (חערס. גוב): איינינגע פֿון אונזערע בעלי בתים האָבען דערלאַנגט אַ ביטע דער רעגירונג מען זאָל זיי ערלויבען צו גרינדען „אַ חברה אויף צו העלפֿען יודישע אָרימע לייט. ניט לאַנג האָבען זיי אַזאַ ערלויבניס שוין בעקומען אַדאַנק דעם חערסאָנער גובערנאַטור וואָס האָט די בעסטע מיינונג וועגען דעם געגעבען. מען האָט אויך בדעה צו עפֿנען אַ יודישע שולע פֿאַר אָרימע קינדער, אויסער דער תלמוד תורה וואָס עס פֿיהרט זיך ביי אונז אין בעסטער אָרדענונג, אַדאַנק איינינגע בעלי בתים וועלכע אונטערעסירען זיך מיט דער ערציהונג פֿון אָרימע יודישע קינדער.

די יודישע וועלט

עסטרייך. = ענדערונגען פֿון די שטאַטוטען פֿון דער יודישער קאָלאָניאַל באַנק. אין וויען איז געווען די לעצטע צייט אַ קאָנפערענץ פֿון דער קאָמיסיאָן וועלכע איז געוועהלט געוואָרען אויף דעם באַזעלער קאָנגרעס צו מאַכען איינינגע ענדערונגען אין די שטאַטוטען פֿון דער יודישער קאָלאָניאַל-באַנק. אין די זיצונגען פֿון דער קאָמיסיאָן וועלכע האָבען געדויערט פֿון $^{6}/_{12}$ ביז $^{10}/_{22}$ פֿעברואַר האָבען גענומען אַנטהייל דר. הערצל (וויען), דר. ע. קאָקעש (וויען), ה׳ ביעלקאָווסקי (פּעטערסבורג) ס. ראָזענבוים (מינסק) און דר. שויער (מאַינץ). די ענדערונגען זענען געמאַכט געוואָרען אויף גרונד פֿון די אַנטרעגע וועלכע די רוסישע מיטגליעדער האָבען פֿאָרגעלעגט אויף דעם דריטען קאָנגרעס און פֿון צוויי רעפּעראַטען וועגען דעם ענין וועלכע האָבען פֿאָרגעשטעלט הה׳ ביעלקאָווסקי און ראָזענבוים אין אָקטאָבער 1899. כמעט אַלע אַנטרעגע וועגען ענדערונג פֿון די שטאַטוטען זענען אָנגענומען געוואָרען, און דאַרונטער אויך דער אַנטראַג אַז מען זאָל מבטל זיין דעם פּונקט פֿון די שטאַטוטען, אַז די גרינדער-אַקציעס געהערען צו די אייגענטהימער אויף זייער גאַנץ לעבען, די בעשליסע וועלען נאָך ווערען בעקלערט אויף אַ זיצונג פֿון דער קאָמיסיאָן אַ טאָג פֿאַר דעם פֿיערטען קאָנגרעס.

איין ארבייטס ביוראָ פֿאַר גאַליציאַנער אַרבייט. כמעט אַלע יודישע צייטונגען שרייבען וועגען די אָרימקייט אין גאַליציען און בעזאָנדערס וועגען די נויט

פון דעם שליסעל פון א פישקע קאנסערווען. לוקעני האט זיך בעקלאגט אויף די שטרענגע בעהאנדלונג, אין בשעת דער דירעקטאר האט זיך אוועקגעקעהרט איז ער איהם בעפאלען. די וועכטער האבען כאלד דערזעהען און איינגעהאלטען דעם מערדער.

צִיוֹן־לִיעדֶער.

V.

אֵייניְקְלִיךְ.

אִיהְר הֶערְט פוּן דֶערְוַייטֶען אַ וֶוייְנֶענְדֶע שְׁטִימֶע?
דָאס קְלָאגֶען זִיךְ, עֶלֶענְד אוּן אָרִים,
דִי חוּרְבוֹת פוּן צִיוֹן; דָאס זִיפְצֶען אוּן וֶויינֶען
דִי אַלְטֶע צוּבְּרָאכֶענֶע קְבָרִים.

דָאס וֶויינֶען דִי הֵיילִיגֶע אַלְטֶע מַצֵּבוֹת —
פֶערְשְׁוַוארְצְט אוּן פֶערְפִינְסְטֶערְט גֶעוָוארֶען;
דָאס וֶוייְנְט אוּנְזֶער מַאמֶע, וָואס אִיז בַּיי דִי קִינְדֶער
אוֹיף אֵייבִּיג אַרוֹיס פוּן זִכָּרוֹן .....

* * *

עֶרְקְלֶעהְרְט דָאס מִיר, פְרֵיינְד מַיינֶע טֶהַייֶערֶע,
אִיךְ קֶען דָאס אַלֵיין נִיט פֶערְשְׁטֶעהֶען;
סְ'אִיז מַמָשׁ דָאךְ גָאר אַ פֶערְדְרֵייֶענִישׁ,
וָואס אִיז דָאס מִיט יוּדֶען גֶעשֶׁעהֶען?

דָאס בֶּעסְטֶע, דָאס פֵיינְסְטֶע, דָאס טְהַייֶערְסְטֶע,
פִיעל מֶעהְר פוּן דֶער גְרֶעסְטֶער רְוָחָה,
פְלֶעגְט זַיין בַּיי אוּנְז יִחוּס: אַי, גָאטֶענִיוּ,
דֶער וָוארְצֶעל, דֶער שְׁטַאם, דִי מִשְׁפָּחָה!...

אַ קְלֵיינִיגְקֵייט עֶפִּיס — אַ אֵיינִיקֶעל!
אַ צְוַויי֒גֶעלֶע פוּן עֵץ־הַחַיִים,
רֶב נָחוּמְ'צֶעס אָדֶער רֶב דָוִידֶ'לס
אַ לֶעבֶּעדִיג שְׁטִיקֶעל שִׁירַיִים!...

אוּן קֵיינֶער זָאל גָאר נִיט דֶערְמָאנֶען זִיךְ
אוֹיף דֶעם, אַז מִיר הָאבֶּען פַארְצַייטֶען
אוֹיךְ זֵיידֶעס גֶעהַאט, נִיט צוּ שֶׁעמֶען זִיךְ
מִיט זֵיי, נִיט פַאר גָאט, נִיט פַאר לַייטֶען:

משֶׁה רַבֵּנוּ אוּן דָוִד הַמֶלֶךְ
אוּן גִדְעוֹן, אוּן שִׁמְשׁוֹן, אוּן דְבוֹרָה,
יֶענֶע גִבּוֹרִים, וָואס הָאבֶּען גֶעוָוארְפֶען
אוֹיף אוּנְזֶערֶע שׂוֹנְאִים אַ מוֹרָא;

יֶענֶע גִבּוֹרִים, וָואס וָואלְטֶען אַ וַדַאי
גֶעוַויינְט מִיט דִי בְּלוּטִיגֶע טְרֶערֶען,
וֶוען חָאטְשׁ אַהוּנְדֶערְט טְהֵייל וָואלְטֶען זֵיי וִויסֶען
וָואס יוּדֶען אַ מָאל וֶועלֶען וֶוערֶען:

אוֹיסְגֶעדַארְט, אוֹיסְגֶעקְוַוארְט וואוֹינֶען אִין שְׁכֵנוֹת,
אִין פְרֶעמְדֶע גֶעדוּנְגֶענֶע דִירוֹת,
דָארְט ווִי גֶעטָאנְצְט — נִיט גֶענֶעכְטִיגְט בַּיי לַייטֶען
אוּן צָאהְלֶען זֵיי אֵייבִּיגֶע שְׂכִירוֹת...

VI.

דֶער עֵגֶל.

מִיר הָאט זִיךְ גֶעחָלוֹמ'ט: אִיךְ בִּין אִין אַ מִדְבָּר
גֶעשְׁטַאנֶען, אַ שְׁטִילֶע אוּן לִיכְטִיגֶע נַאכְט
הָאט רוּהִיג גֶעשְׁוֶועבְּט אוֹיף דִי זַאמְדֶען אוּן סְקֶעלֶיעס,
גֶעצִירְט זֵיי אִין הִימְלִישֶׁען פְּרַאכְט.

אוּן אִיךְ הָאבּ דֶערְהֶערְט פוּן דֶער וַוייטֶענְס אַ שְׁטִימֶע,
אַ הֵיילִיגֶען נֶעטְלִיכֶען קוֹל:
„דוּ זֶעהְסְט דִי פֶערְבְּרֶענְטֶע, צוּוָארְפֶענֶע שְׁטֵיינֶער?
אָט דָא אִיז דֶער עֵגֶל גֶעשְׁטַאנֶען אַ מָאל,

„דֶער עֵגֶל, וָואס יוּדֶעלִיךְ הָאבֶּען פַארְצַייטֶען
גֶעמַאכְט אוּן וָואס משֶׁה הָאט דֶעמָאלְט פֶערְבְּרֶענְט,
פֶערְבְּרֶענְט אוּן צוּשָׁאטֶען דֶעם אַשׁ אִינְ'ם מִדְבָּר
אַלֵיין מִיט אֵייגֶענֶע הֶענְד.

„עֶס אִיז פוּן דֶעם עֵגֶל קֵיין זֵכֶר גֶעבְּלִיבֶּען,
נָאר אִיהְם אִיז גֶעוֶוען בֶּעשֶׁערְט
צוּ אוֹיפְשְׁטֶעהְן ווִידֶער אוּן ווִידֶער בֶּעהֶערְשֶׁען
מִיט קְרַאפְט אַיֶער זִינְדִיגֶע עֶרְד...

„עֶר לֶעבְּט נָאךְ, עֶר לֶעבְּט נָאךְ, דֶער גָאלְדֶענֶער אָבְגָאט
עֶר שְׁטֶעהְט נָאךְ אוּן פוּנְקֶעלְט אוּן בְּלִיצְט,
נָאר נִיט אִינְ'ם מִדְבָּר אַזוֹי ווִי פַארְצַייטֶען —
עֶר אִיז צוּ אַייךְ נָאהֶענְטֶער אִיצְט:

„עֶר שְׁטֶעהְט צְווִישֶׁען אַייךְ אִינְ'ם בִּיטֶערֶען גָלוּת;
עֶר אִיז אַיֶער זוּן אִין דִי פִינְסְטֶערֶע טֶעג;
עֶר אִיז אוּמֶעטוּם וואוּ אִיהְר קֶעהְרְט זִיךְ אוּן וֶוענְדְט זִיךְ,
אָט וואוּ נוּר אַ סְטֶעזְשְׁקֶע אוּן וואוּ נוּר אַ וֶועג.

„אַ טְרִיט נִיט צוּ טְהוּן אָהְן דֶעם גָאלְדֶענֶעם יַחְסָן;
עֶר אִיז אַיֶער הַאדְר, אַיֶער פָאלְקְס־בַּעַל־הַבָּיִת...
מֶע גְלֶעט אִיהְם דֶעם רִיקֶען, מֶע קוּקְט אִין דִי אוֹיגֶען,
מֶע שְׁטוּפְּט אִיהְם דֶעם הָאדֶעם גְלַייךְ אוּנְטֶער דֶער נָאז.

„מֶע גִיט אִיהְם אָבּ כָּבוֹד פוּן אַלֶע פִיער זַייטֶען,
מֶע בֶּענְשְׁט זִיךְ מִיט אִיהְם, מֶע בַּארִיהְמְט זִיךְ מִיט אִיהְם;
רַבָּנִים, דַיָנִים בֶּעשַׁיינֶען זַיין נָאמֶען
אוּן בּוּקֶען זִיךְ, קְנִיהֶען פַאר אִיהְם...

„רַבָּנִים, דַיָנִים, וָואס וֵויסֶען, פֶערְשְׁטֶעהְן,
ווִי טִיעף אִיז דִי חֶרְפָּה, ווִי גְרוֹיס אִיז דִי זִינְד
צוּ הַאלְטֶען בַּיים עֵגֶל אִין קְנֶעכְטְשַׁאפְט דֶעם עוֹלָם,
דָאס קְרַאנְקֶע אוּן עֶלֶענְדֶע קִינְד...”

— — — — — — — — — — — — — — — — —

ש. פרוג.

עראינערונגען פון קינד שען לעבענ.

פון י. דינעזאהן.

(פאָרטזעצונג)

אַ פּאָר שָׁעָה נאָך פאַר מִנְחָה, האָט דער רֶבִּי אונז געזאָגט, אז אין גרויסער שוהל זאָגט היינט דער קעלמער מַגִיד, און עס איז אַ יוֹשֶׁר צו געהן איהם הערען, ווער עס וויל זאָל אַהיים געהן, און ווער עס וויל

ניט אַהיים זאָל געהן מיט איהם הערען דעם מגיד. איך בין מיט'ן רבי'ן אַוועק אין שוהל. די שוהל איז שוין לאַנג פּאַק און פֿול געוועזען, דער מגיד האָט שוין געזאָגט, און נור צוליעב דעם רבי'ן, וואָס דער פּראָסטער עולם האָט איהם כּבוד אָבגעגעבען, איז מיר בעשערט געוועזען צו שטעהען אויף אַ באַנק געגען בּימה, זעהען דעם מגיד מיט אַלע זיינע תּנועות און הערען קלאָר יעדעס וואָרט. איך געדענק ניט צי האָב איך אַלי'ן פֿערשטאַנען, נאָר דאָס געדענק איך ווי אַלע עטליכע מינוט האָט זיך עפּיס ווי אַ שטורעם דורכגעטראָגען דורכ'ן גאַנצען גרויסען עולם יודען, און פֿון מִזְרָח וואַנד אויבענאָן ביז די פּאָלעש דאָרט ווייט אַראָב פֿלעגט זיך אויפהויבען אַ געוויין, אַ קלאָגען, און אויבען אין ווייבער שוהל אַ חליפעריי מיט אַ געיאָמער וואָס פֿלעגט שטיל ווערען און זיך ווידער אָנהויבען, ווידער שטיל ווערען און באַלד פֿון דאָס ניי זיך אָנהויבען. דאָס יודישע האַרץ איז אַ פּנים אומעטום און אין אַלע צייטען פֿול צָרות און טהרערען, מען ברויך נור דאָס פּאַסענד וואָרט, דעם ריהרענדען נגון און דאָס דין אייז, וואָס דאָס קאַלטע לעבען האָט איבער איהם פֿאַרצויגען זאָל זיך צוברעכען און די טהרערען זאָלען זיך אויסגיסען. דער קעלמער מגיד האָט די ביידע מַעֲלוֹת געהאַט, פֿאַר מיר איז שוין געווען געוועזען דער נגון אַליין, האָטש איך האָב זיינע ווערטער אפשר גאָר ניט פֿערשטאַנען. קוקענדיג אויף די גרויסע האָב איך אויך געוויינט.

פּלוצלינג האָט דער מַגִיד אַ געשריי געטהון: וואַסער!

מען האָט איהם דערלאַנגט וואַסער, און דער עולם האָט געקוקט ווי ער טרינקט, איך האָב זיך אויך ניט געקענט אָבקוקען, וויפיעל און ווי לאַנג ער טרינקט. אַז ער האָט אויפגעהערט צו טרינקען און דער עולם האָט זיך אַביסעל בערוהיגט, האָט דער מגיד מיט גאָר אַ נייעם פֿייער אויסגערעכענט וויפיעל מַדְרֵגוֹת עֲבֵרוֹת עס זענען דאָ. „עס זענען דאָ עברות", האָט ער מיט זיין נִגוּן געזאָגט, גאָר קליינע עברות, אַזעלכע עברות, וואָס דער עולם האַלט זיי גאָר פֿאַר עברות ניט, און שלאָגט זיך אין האַרצען ניט אויף זיי אפילו אים יום כּפּור אין עַל חֵטְא, אָבער עברות זענען זיי, ברידערליך!... עס זענען דאָ עברות, וואָס אַלע ווייסען, אַז זיי זענען עברות, נאָר דער וואָס טהוט זיי מיינט גאָר ניט די עֲבֵרָה, און איז עוֹבֵר אויף זיי אויפ'ן יעדען טריט און פֿיהלט גאָר ניט, אַז ער טהוט איין עברה, אָבער דאָרט אויבען ברידערליך! אין פּנקס ווערען זיי פֿערשריבען און קלויבען זיך אָן גאַנצע בערג!... עס זענען דאָ נאָך עברות, יודעליך, שווערע עברות! און נאָך שווערערע! עברות שרעקליכע, און עברות נאָך שרעקליכערע! עברות, ברידערליך, גאָר אֵימָה'דיגע און אַזעלכע עברות, רַחֲמָנָא לִצְלָן, וואָס זענען מַחֲרִיב עוֹלָמוֹת! אָט האָט איהר זיבען מִינִים עברות, וואָס ווערען איינגעטהיילט אין זיבען מַדְרֵגוֹת. געדענקט זשע ברידער, פֿערגעסט ניט יודען, זיבען מדרגות עברות זענען דאָ!...

לְעוּמַת זֶה, אַי ברידערליך, אַי יודעליך! לעומת זה זענען די זיבען מְדוֹרֵי גֵיהִנוֹם! און דאָ האָט ער אָנגעהויבען אויסרעכענען ווי גרויס, ווי ברייט, ווי טיף און הויך דער גיהנום איז, מיט אַלע זיינע זעכציג מאָל הייסערע פֿייערן, מיט זיינע שרעקליכע טייכען פעך און שוועבעל, מיט קעסלען גרויסע ווי די גאַנצע וועלט, פֿול מיט צוגאָסענע בליי, אין וועלכע עס לייטערן זיך די נְשָׁמוֹת. אַזוי קלאָר און דייטליך האָט ער עס פֿאָרגעשטעלט אַז אויף מיר ווי אויף אַלע צוהערער האָט די הויט געציטערט.

„אָט דער גיהנום, ברידער, איז ערשט דער מָדוֹר רִאשׁוֹן פֿון גיהנום! אין דעם גיהנום פֿאַלען אַריין אַלע, כּמעט אַלע נְשָׁמוֹת, און אַ נשמה פֿון אַ יודען אַ ודאי! כִּי אָדָם אֵין צַדִּיק בָּאָרֶץ, אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה טּוֹב וְלֹא יֶחֱטָא!" האָט ער מיט זיין דורכדרינגענדען, קלאָגענדען נגון אויסגעשריען, ניטאָ גאָר אַ מענש, וואָס זאָל ניט זינדיגען, און אַ יוד אַ ודאי! וויפיעל מאָל געהט אַ יוד ד' אַמוֹת אָהן נעגעל וואַסער! וויפיעל מאָל זאָגט ער ניט אֲשֶׁר יָצַר ווען ער איז מְחוּיָב עַל פִּי דִין! וויפיעל בְּרָכוֹת לאָזט אַ יוד אַדורך, און ענטפֿערט קיין אמן ניט! אַי ברידערליך, וועהגעשריען, יודעליך! אַ קלער, אַ קוק, אַ ריהר, אַ שמעק אפילו איז אויך איין עברה. שוין פֿערשריבען אויפ'ן יודען, און דער יוד ווייס אפילו גאָר ניט און שלאָגט זיך קיין על חטא אויף זיי... פֿאַר אַזעלכע עברות לייטערן זיך די נשמות אין מדור ראשון פֿון גיהנום! געדענקט זשע, ברידערליך, אין מדור ראשון פֿון ניהנום!... און אַזוי האָט ער אויסגערעכענט די עברות פֿון דער אַנדערער מדרגה און פֿאַר זיי געעפֿענט דעם מָדוּר שֵׁנִי — אַזוי דעם מָדוּר שְׁלִישִׁי ביז דעם לעצטען מדור — אָבער אַלי'ן שרעקליכער און שרעקליכער, אַזוי. אַז מיר איז שוין די גאַנצע וועלט פֿינסטער געוואָרען, איך האָב זיך געפֿיהלט ווי ביי גַזְלָנִים אין די הענד, ווי ביי ווילדע חַיוֹת צווישען די ציינער. און דאָס לעבען איז מיר שוין נישט נִיחָא געוועזען. עס האָט מיך שטאַרק פֿערדראָסען צו וואָס האָב איך דאַמאָלס, בְּעֵת מיין נשמה איז נאָך אין גַן עֵדֶן געוועזען, געדאַרפֿט ענטפֿערן, אַז איך וויל געבוירען ווערען, בעת מען האָט מיך וועגען דעם געפֿרעגט, בעסער וואָלט איך גאָר נישט געבוירען געוואָרען און מיין נשמה אַ ריינע, וואָלט נאָך איצט אויך מיט אַלע אַנדערע נאָך ניט געבוירענע נשמות פֿריי אומגעפֿלויגען אין גן עדן, און וואָלט בעסער געזונגען שִׁירָה מיט אַלע מַלְאָכִים, און איצט? נאַ דיר, שוין פֿול מיט עברות און געה לייד דאָרט אין גיהנום, און ווייס גאָט נאָך, אין וועלכען מדור איך וועל אַריינפֿאַלען!...

ווי לאַנג איך טראַכט אַזוי, טרינקט דערווייל דער מגיד אָהן אַ שיעוּר, רוהט אָב אַביסעל און הויבט ווידער אָן:

„מיינט איהר, יודען, אַז דאָס איז שוין גאָר? ניין, ברידערליך! עס איז דאָ נאָך אַ גיהנום, אַ גרעסערער, אַ טיפֿערער, און אַ ברייטערער! גרעסער איז ער ווי די גאַנצע וועלט, טיעפֿער — ווי דער תְּהוֹם, ברייטער — ווי אַלע זיבען הימלען! און די יִסוּרִים אין איהם, איז גאָר אֵין לְסַפֵּר וְאֵין לְהַגִּיד! אָט דעם גיהנום רופֿט מען „שְׁאוֹל תַּחְתִּיָּה! דער אונטערסטער שאול, וואָס איז אונטער אַלע זיבען מדורי גיהנום און פֿון איהם איז שוין קיין וועג נישטאָ אַמאָל אַרויסצוקומען! און ווייסט איהר, יודען, פֿאַר וועמען איז אָנגעגרייט אָט דער גיהנום? פֿאַר אַפִּקוֹרְסִים, רחמנא לצלן! פֿאַר קלמנ'קע דעם אפקורוס, ימח שמו ונמה זכורו!...

אַי קלמנ'קע, וועה צו דיר, אפקורוס'ל! דו זעהסט דאָך שוין דיין סוף, דיין ביטערן סוף, קלמנ'קע, דיין פֿינסטערען סוף, אפקורוס'ל! און טאָמער מיינסט דו, מען וועט דאָרט פּייניגען דיין לייב, צוועלף חֳדָשִׁים, צוועלף יאָהר, הונדערט יאָהר און דערנאָך וועסט דו אויסגעלייטערט ווערען? ניין, קלמנ'קע, הונדערט יאָהר איז ווענינ, טויזענד יאָהר איז נאָך קיין אָנהויב ניט, מען וועט פּייניגען דיין לייב, קלמנ'קע, לְנֵצַח נְצָחִים! אייביג און אייביג! גיהנום כָּלָה, דער גיהנום וועט פֿאַרלענדט ווערען, וְאִשְׁךָ, קלמנ'קע, און דיין פֿייער, וואָס וועט דיך ברענען, דיך בראָטען און פּייניגען דיין לייב, לא כָּלָה, וועט ניט פֿאַרלענדט ווערען! טהו תְּשׁוּבָה, קלמנ'קע, תשובה טהו, תַּעֲנִיתִים, סְגוּפִים, גִלְגוּל רֶמֶשׁ און גִלְגוּל שלג, אָט דאָס איז תשובה! פּייניג דיין לייב, גוואַלד, תשובה טהו! גוואַלד קלמנ'קע, וואָס טראַכסט דו זיך?...

די לעצטע ווערטער האָט שוין דער מגיד ניט געזאָגט, נאָר געשריען מיט די לעצטע כּחות, אָבער מיט אַזאַ גוואַלדיגען קול, מיט אַזאַ דורכדרינגענדען נגון, אַז עס האָט זיך ווי עפּיס אַ מין שטורעם אויפגעהויבען און האָט אַין חוואַלעס אַלי'ן גרעסערע און גרעסערע דעם גאַנצען עולם איבערשוואומען. עס האָבען זיך טהרערן געגאָסען, ניט געוועזען איינער, וואָס האָט ניט געוויינט און געהליפעט, און דער מגיד האָט אַלי'ן ווייטער געשריען: „וואָס טראַכסט דו זיך, גוואַלד, וואָס טראַכסט דו זיך?!"

מיין האַרץ איז שוין לאַנג טויט געוועזען אין מיר, עס האָט מיך אַזוי געקלעמט, אַז איך האָב אפילו דעם רבי'ן אַ וואָרט ניט געקענט ענטפֿערן, אַז ער האָט מיך, אַרויסגעהענדיג פֿון שוהל, געפֿרעגט, צי האָב איך פֿערשטאַנען די דרשה, צי געפֿעלט זי מיר? איך בין אין כַּעַס געוועזען אויפ'ן רבי'ן, וואָס ער האָט מיך מיט גענומען אין שוהל, בעסער וואָלט איך ניט געהערט דעם מגיד, ניט געוואוסט קלמנ'ס סוף, ניט געוואוסט פֿון אַזעלכע פֿייערן, פּיין און יסורים, אפילו ניט אין מדור ראשון, אין וועלכען איך אַליין וועל געוויס אויך געלייטערט ווערען, איך זאָל אפילו אַזוי פֿרום זיין ווי ר' מאיר יעקע אַליין... און מיין האַרץ האָט געוויינט אין מיר פֿון קלמנ'ס צרות אין שאול תחתיה און האָט געציטערט פֿאַר מיינע אייגענע פּיין, האָטש אין מדור ראשון אָדער שני... אַ קעהר, אַ ריהר, אַקוק, אַ טראַכט, שוין איין עברה, שוין אין גיהנום! ווי קען מען אָבער אָבגע־

היט זיין, פֿון אַ זעלכע עבֿרות? און וואָס טהו איך איהם דען, דעם רבונו של עולם, אַז איך פֿערגעס זיך אַמאָל און שפּרינג אַראָב פֿון בעט אָהן נעגעל וואַסער?... און בין איך דען שולדיג, אַז דאָס אויג מיינס זעהט, אַז מיין אויער הערט, און אַז עס טראַכט זיך אפילו אין שמונה־עשרה אַמאָל, נאָר ניט ווילענדיג, און ער, גאָט, ער פֿערשרייבט שוין, קלויבט שוין גאַנצע בערג צוזאַמען עבֿירות און וואַרפֿט מיין נשמה אין גיהנום, אין וועלכען מדור ער וויל, און פּייניגט זי וויפֿיעל ער וויל און ווי לאַנג ער וויל... פֿאַר וואָס? וויל איך דען טהון די עבֿרה? וויל איך איהם דערצאַרענען?... און אַלע זאָגען נאָך אַז גאָט איז אַ גוטער, אַ גרויסער בעל רחמים און וויל נור, אַז אַלעמען זאָל גוט זיין! אַ שענער גוטער איז ער מיט אַזאַ פֿייעריגען גיהנום, אַ שענער בעל רחמים איז ער, אַז טויזענד יאָהר שאול תחתיה איז ווייניג, אַז מיליאָן יאָהר אין אַזעלכע פּיין איז נאָך קיין אָנהויב ניט!...

אַזוי האָט מיין האַרץ, אָדער דער יצר הרע אין מיר געטענה'ט אַהיים געהענדיג פֿון שוהל, איך האָב זיך שלאָפֿען געלעגט, אָפּערביטערטער, אַ צושלאָגענער, איך וויל האָטש דורכ'ן שלאָף פֿערגעסען מיין ביטערען גורל, נאָר דעם קעלמער־מגיד'ס „גוואַלד, קלמנ'קע, וואָס טראַכסט דו זיך!" קלינגט ווי אַ געוואַלד־גלאָק אין מיינע אויערען און לאָזט מיך ניט שלאָפֿען, און ווידער כאַפּט זיך אויף דער יצר הרע, און ווייזט מיר וואָס פֿאַר אַ שלעכטער גאָט איז, וואָס פֿאַר אַ האַרט האַרץ ער האָט, איך פֿיהל ווי איך ווער אין כעס אויף גאָט, אויפֿ'ן קעלמער מגיד, און אויך אויף ר' מאיר יעקען, ווי קומט ער אַהערצו? ווייס איך ניט, נאָר ער מישט זיך אומעטום אַריין אין מיינע געדאַנקען, ניט לאַנג אָבער איז מיין כעס. רשע, רשע! הער איך קלאָר דעם יצר טוב שרייענדיג אין מיר, רשע, דו זינדיגסט געגען גאָט, מען טאָר אויף גאָט קיין קשיות פֿרעגען, אַז ער האָט בעשאַפֿען אַ גיהנום, ווייס ער דאָך צו וואָס, אַ אמתר פֿרומער ווייס טאַקי און גלויבט, אַז גאָט איז אַ גוטער! איך הויב אָן ציטערן פֿאַר מיינע זינדיגע מחשבֿות, איך וויל שוין פֿרום זיין, גלויבען, אַז גאָט איז אַ גוטער... דו מוזט תשובה טהון, גוואַלד, טהו תשובה! שרייט דער יצר טוב אין מיר מיט דעם זעלבען קול און נגון ווי דער קעלמער מגיד. תשובה טהון? איך וויל תשובה טהון, נאָר ווי טהוט מען תשובה? סגופים, פֿאַסטען, האָט דער קעלמער געזאָגט. גוט, טאַקי מאָרגען וועל איך פֿאַסטען, אפילו אַ זופּ טהיי אין מויל ניט נעמען, אָבער וואָס וועט די מאַמע זאָגען? וועט זי לאָזען מיך פֿאַסטען? וועט זי ניט שרייען: דו זאָלסט עסען, איך היים!? איך ווייס אַז גאָט מוז מען גיכער פֿאָלגען ווי אַ מאַמען, אָבער מ י י ן מאַמען? מיין גוטער פֿרומער מאַמען ניט פֿאָלגען? ניין, דאָס קען איך ניט, דאָס וועל איך קיינמאָל ניט קענען! גלגול רמש גלגול שלג, האָט נאָך דער קעלמער געזאָגט, זומער זיך קויקלען אין מוראַשקעס, ווינטער — אין שניי, דאָס איז אויך תשובה, גוט, איצט איז זומער, מאָרגען טאַקע איז ראש חדש, איך קען אַוועקגעהן אין וואַלד, אויסזוכען אַ קופּע מוראַשקעס, זיך אַוועקלעגען און זיך לאָזען קריכען און לאָזען בייסען וויפֿיעל זיי ווילען, אפילו זיך ניט אַקעהר טהון! וואָס אָבער וועל איך טהון, אַז איין מוראַשקע וועט זיך פֿערוועלען דוקא צו מיר אין נאָז אַריינקריכען? און איך הויב אָן צו ניסען פֿון דער פֿאָרשטעלונג אַליין ווי עס וועט מיר דאַן קיצלען — און ווינטער אין די גרויסע פֿרעסט זיך לעגען אויפֿ'ן קאַלטען שניי און זיך קויקלען! וואו? אויפֿ'ן גאַס? ווי קען מען זיך אויסטהון אין מיט'ן גאַס אַ נאַקעטער, אָהן אַ העמד אפילו, זיך קויקלען? מען וועט דאָך מיינען איך בין משוגע געוואָרען, און וואָס וועל איך טהון, אַז איך וועל זיך צוקיהלען און גאָר אַוועקשטאַרבען? עס איז טאַקי גוט פֿון תשובה צו שטאַרבען, אָבער ווי וועל איך אפילו אויף יענער וועלט קענען אויסהאַלטען, אַז מיין מאַמע וועט קלאָגען און וויינען נאָך מיר? ניין, דאָס קען איך אויך ניט! און עס בלייבט ביי מיר אַזוי צו פּייניגען מיין לייב מיט וואָס נור איך קען, איך געפֿין דערווייל קיין בעסערע זאַך ניט און גיב מיר אַ שטאַרקען ביס אין אָרעם, איך פֿיהל גוט דעם וועהטיג, איך לאָז אָבער ניט אָב, ביז עס ניט מיר אַ קלעם דאָס האַרץ און פֿון די אויגען הויבען אָן זיך גיסען טרעהרען.

— גוט, גוט! זאָגט מיר דער יצר טוב, אָט אַזוי אַלע טאָג, וועט גאָט דיר מוחל זיין! עס טהוט מיר נאָך וועה אפילו, נאָר איך האָב אַ הנאה, פֿיהל זיך געטרייסט, עס איז מיר גרינגער אויפֿ'ן האַרצען, עס דאַכט מיר: גאָט אַליין האָט עס געזעהן, און מיט אַ חן שמייכעלע זאָגט ער: גוט אַזוי, יונגעלע! טהו עס פֿון מיינעטוועגען, איך האָב דערפֿון נחת! נאָר אין מיטען דערמאַן איך מיך ווידער אַלע זיבען מדורי גיהנם, מיט אַלע זינדיגע נשמות, וואָס ווערען געפּייניגט אין זיי. און דאָרט אין טיעפֿען פֿינסטערן שאול תחתיה, העננט קלמן פֿאַר'ן צונג אויף אַ אָנגעברענטען קרוק, איך זעה די אויסגעברענטע וואונדען אויף זיין לייב, די אויסגעריסענע שטיקער פֿלייש. טויזענד שלאַנגען און עקדיסען בייסען איהם און זויגען זיין בלוט, אונטער איהם קאָכען און זידען טייכען פּעך און שוועפֿעל, אָט פֿאַלט ער אַריין אין זיי, מאַטערט זיך און שרייט, נאָר אַ'מלאך אַ שוואַרצער ווי אַ שד להבדיל, כאַפּט אַ לאַנגען אָנגעגליהטען קרוק, גיט אַהאַק אַריין אין קלמנ'ס זייט, שלעפּט איהם אַזוי אַרויס און העננט איהם ווידער אויף, ביי אַ זייט שטעהט דער קעלמער מגיד און שרייט! וואָס טראַכסט דו זיך? אַי קלמנקע, וואָס טראַכסט דו זיך? און דאָרט אין דער הויך זיצט גאָט אַליין מיט זיין שניי ווייסען גרויסען באָרד און הייסט אַלץ שטאַרקער, אַלץ הייסער מאַכען דעם שאול תחתיה און לאַכט פֿון נקמה אויף דעם אפּקורוס.

— אוי וואָס פֿאַר אַ גזלנית האַרץ ער האָט! שרייט עס אין מיר אַ קול. וואָס האָט איהם קלמן אַזוינס געטהון, אַז ער איז אַזוי אין כעס? ווער קען איהם עפּיס טהון? איז ער דען ניט שטאַרקער פֿאַר אַלעמען?

— רשע, רשע! שרייט ווידער דער יצר טוב צו מיר, ערשט אַ ביסעל תשובה געטהון און זינדיגסט שוין ווידער. גיהנם ביסט דו ווערטה! און איך טראַכט ניט לאַנג, בויג צו מיין קאָפּ צו מיין לייב, גיב זיך נאָך אַמאָל אַ נאָך שטאַרקערן ביס, נאָר איך פֿיהל עפּיס גאָר קיין וועהטיג ניט, עס מישט זיך מיר אין קאָפּ, עס איז אַלץ אַזוי אימה'דיג אַרום מיר, איך ווייס שוין ניט ווי איך בין, טראַכט שוין גאָר ניט און כאַפּ זיך אויף אין עטליכע טעג אַרום.

איך בין קראַנק געוועזען, שטאַרק קראַנק געוועזען, שולדיג איז דער קעלמער מגיד. זיין דרשה האָט מיינע נערווען אַזוי צוריסען ביז איך האָב אַ נערווענפֿיבער בעקומען, געלעגען אָהן זינען און אָנגערעדט פֿון היטץ מי יודע וועלכע נאַרישקייט. ערשט שפּעטער, אַז איך בין שוין געזונד געוואָרען פֿלעגען מיינע עלטערע שוועסטער זיך רייצען מיט מיר און מיר אויפֿוואַרפֿען, „אַ מוראַשקע אין נאָז, „אין שאול תחתיה" „גאָט איז אַ שלעכטער" — און „וואָס טראַכסט דו זיך, קלמנ'קע!"

איך פֿלעג אָנהויבען וויינען און די מאַמע פֿלעגט מיך טרייסטען: הער זיי ניט, מאַלע וואָס זיי זאָגען, דו האָסט גאָר ניט גערעדט, גאָר ניט געזאָגט, גלויב זיי ניט!

איך אָבער האָב געוואוסט, אַז איך האָב עס יאָ געמוזט רעדען, ווען ניט, פֿון וואַנען וואָלטען זיי מיינע מחשבֿות וויסען? און רעדט דען איצט אין מיר ניט דער יצר הרע די זעלבע ווערטער? צאַפּט ער דען איצט ניט ווידער מיין בלוט מיט זיינע טענות געגען גאָט פֿאַר אַזאַ שרעקליכען גיהנום? הייסט ער מיר ניט עד היום פֿיינט האָבען מאיר יעקען און ליעב האָבען קלמן דעם אפּיקורוס פֿאַר זיינע זינד? און דער יצר טוב, איז ער בעסער? האָט ער מעהר רחמנות אויף מיר? דערמאַנט ער מיר ניט, אַז אַ קעהר, אַ ריהר, אַ טראַכט, אַ קוק, איז אַ נייע עבֿרה? ווייזט ער מיר ניט מיין אייגענעם גיהנום? שרייט ער מיר דען איצט ניט מיט דעם קעלמערס קול און נגון: „וואָס טראַכסט דו זיך? גוואַלד וואָס טראַכסט דו זיך?!" און אַזוי רייסען זיי מיך ביידע, איך לייד וועהטיג פֿון דעם און פֿון יענעם, בין בלאַס, אַראָב פֿון מיר מיין קינדישע לוסטיגקייט, אויס שטיפֿער, אויס פֿרעהליך יונגיל, איך בין שטענדיג פֿערטראַכט, שטענדיג אונמוטהיג ווי איין אַלטער מרה שחורה'ניק. איך זעה יונגליך שטיפֿען, לויפֿען, טאַנצען, זינגען און שפּרינגען, איך פֿיהל נאָך דעם אַ מאָליגען טעם אין דעם, איך ווייס ווי גוט דאָס איז, איך בין זיי מקנא, נאָר זיי נאָכטהון קען איך ניט. עס וויינט דאָס האַרץ אין מיר ניט נור אויף זיך, וואָס איך אַליין וועל ליידען אין גיהנום, נאָר אויך אויף זיי, אויך זייער גיהנום פּייניגט מיך. „זיי ווייסען נעביך נאָך ניט

וואָלטען זיי אָבער דעם קעלמער מגיד געהערט ווי איך, וואָלטען זיי איצט וויינען און ניט שפּרינגען און זינגען!" רעד איך צו זיך, און דער יצר הרע הייבט ווידער אָן זיינע טענות גענגען גאָט: וואָס טהוען זיי, אָט די פרעהליכע קינדער דיר, גאָט? וואָס טהו איך דיר? דו ווייסט דאָך דעם אמת, אַז איך וויל דיר פאָלגען, אַז איך וויל אַפילו תשובה טהון, מיט פאַסטען, מיט קויקלען זיך אין מוראַשקעס, אין שניי, נאָר איך קען ניט, איך קען קיין משוגע'נער ניט זיין פאַר מיין אייגענער מאַמען, פאַר מיינע אייגענע שוועסטער! זיי לאַכען שוין אַזוי אויך פון מיר, און די מאַמע וויינט קוקענדיג אויף מיין בלאַסקייט, אויף מיין אונמוטהיגקייט...

— און ווער ווייס צו וואָס איך וואָלט געקומען, ווען עס מאַכט זיך ניט אַמאָל גאָר ניט געריכט עפּיס, וואָס האָט מיינע אויגען געעפענט.

(פאָרטזעצונג קומט)

קאַליקעס.

(פּרטזעטצונג)

— וואָס מאַכט דיין טאַטע, די מאַמע, זי געדענקט מיך האָטש? — האָט מאַדאַם קריינין ווייטער געזאָגט — איך זאָל געוועזען וויסען מיט אָפּאָר וואָכען צוריק אַז דו קומסט צו אונז וואָלט איך געוועזען געבעטען דיין מאַמען זי זאָל קויפען פון מיינעט וועגען אַ טאָפּ "ראָבע פּאַסאָליעס" און אַ האַלבען פוד "רעטשענע מעהל". וואָס פאַר אַ צימעס! וואָס פאַר אַ לאַטקעס, קען מען מאַכען! מיין מאַן אַליין האָט מיך שוין אַמאָל געבעטען וועגען דעם, נאר דאָ אין דעם וויסטען פעטערסבורג וועט איהר קיין ראָבע פאַסאָליעס מיט רעטשען מעהל ניט בעקומען פאַר קיין בריליאַנטען. אַ טייער שטעדטיל איז לאַוראָווע. — זאָג מיר נור, ליעבע אידא, אַז מען פאָהרט אַרויס פון שטאָדט נעבען בריק שטעהן נאָך די צוויי בערעזעווע בוימער? ווי קיילעכיג שען זיי פלעגען וואַקסען, זומער זענען זיי נור ווי פּאַראַסאָלען. אין די הייסע טעג ווען מען געהט זיך באָדען איז אַזוי קיהל נעבען זיי צו זיטצען. זיי שטעהן נאָך דאָרט, זאָגסט דו?

— היינט פאָהרט מען שוין אַרויס פון שטאָדט מיט דער באַהן פון איין אַנדער זייט, נאר דאַכט זיך אַז די בוימער שטעהן נאָך נעבען דער בריק.

— מיט דער באַהן, זאָגסט דו? קיין לאַווראָווע פאָהרט מען שוין מיט דער באַהן? איך ווייס, איך ווייס, איך האָב שוין געהערט, נאר ווי אַזוי געהט זי דאָרט? דורך וועלכער זייט? איך קען זיך גאָר ניט אויסמאָלען דורך וועלכער...

— איהר געדענקט וואו עס איז אַ מאָל געשטאַנען ס ט אַ ו י ש צ ע ר ק ר ע ט ש מ ע אויף דעם וועג קיין ט אַ ר אַ ש צ ע...

— וואָס הייסט איך ווייס ניט? איז שרהביילע איהר אַריינגעפאַלען אין די רעד. ווער ווייסט עס ניט סטאַווישצער קרעטשמע? וויפיעל מאָל בין איך מיט מיין מאַמען, זי זאָל פאַר אונז און פאַר כָּל יִשְׂרָאֵל דאָרט זיין אַ גוטע בעטערין, געפאָהרען קיין טאַראַשצע אויף התונות.

— נו, אָט נעבען דער קרעטשמע געהט די באַהן. דאָרט שטעהט דער וואַקזאַל.

— דאָרט שטעהט דער וואַקזאַל! האָט זי געזאָגט מיט פרייד ווי גלייך זי האָט אין דער באַהן פינף הונדערט אַקציעס.

פיעל האָט שרה ביילע נאָך גערעדט וועגען דעם "טייערען לאַווראָווע" און וועגען דעם "וויסטען פעטערסבורג" און פלוצים האָט זי זיך אַ האַפּ געטהון.

— נו, מיין קינד, שלאָף נאָך אַ ביסעל, איך האָב זיך שוין פערדערט און האָב נאָך אַזוי פיעל אַרבייט — האָט זי געזאָגט און אין איילעניש מיט דער ליידיגער גלאָז איז זי אַרויסגעגאַנגען שטיל פערמאַכענדיג די טהיר הינטער זיך.

*

אידאַ האָט ניט בעמערקט ווי עס זענען שוין אַוועקגעגאַנגען צוויי וואָכען. אין די ערשטע טעג האָט זי געשריעבען צו הויז אַז זי איז בְּשָׁלוֹם געקומען צו פאָהרען, אַז ביי קריינינען האָט מען זי זעהר פיין אויפגענומען, ביי סאָלאָמאָנאָווען איז זי נאָך ניט געוועזען ווייל ער מיט זיין פאַמיליע וואָהנען איצט ניט אין שטאָדט. זי האָט אַליין געשריעבען קורצע בריעף אַהיים, ווייל זי האָט נאָך ניט געהאַט וועגען וואָס צו שרייבען, נאר באַלד ווי זי וועט זיך אויסטראָיען וועט זי שרייבען אַ גרויסען בריעף. ווען עס איז שוין אָבער געקומען די צייט פון שרייבען דעם צוגעזאָגטען גרויסען בריעף, האָט זי דערזעהן אַז עס זענען שוין אַוועקגעגאַנגען צוויי וואָכען און זי האָט נאָך גאָר ניט געטהון וועגען דעם וואָס זי איז געקומען צופאָהרען.

די צייט איז אַוועקגעגאַנגען מיט גאָסטיען זיך, מיט שפּאַצירען. געהן אין טעהאַטער, מיט זיצען שפּעט און שלאָפען שפּעט. אין דער צייט האָט זי זיך פון פיעל יונגע לייט אָנגעהערט טויזענדער קאָמפּלימענטען אַז זי איז אַ שענע. און אַנאַ האָט איהר געזאָגט אַז זי איז איהר מְקַנֵא מיט איהר שענקייט, זי וואָלט זיך גערעכענט פאַר דער גליקליכסטער אין דער וועלט ווען זי זאָל זיין אַזוי שען. ווען אידא האָט איהרע נייע בעקאַנטע דערצעהלט וועגען וואָס זי איז געקומען אין דער גרויסער שטאָדט, זי וויל דאָ לערנען, האַלטען עקזאַמען, ענדיגען עטוואָס, האָבען דאָס רעכט אַליין עפענען אַ שולע און לערנען אַנדערע, ווערען זעלבסטשטענדיג, זיין אַליין אַ מענש און אַנדערע מאַכען פאַר מענשען, האָט מען געלאַכט פון איהר און זי האָט בעמערקט אַז אפילו די וואָס האָבען געזאָגט אַז עס איז זעהר גלייך אַזוי, יעדע פ־וי דאַרף זיין זעלבסטשטענדיג, האָבען אויך געלאַכט פון איהר, נאָר אין דער שטיל, בעהאַלטען.

דער יונגער דאָקטאר ק ר י י נ י ן האָט איהר פאַר אַלעמען אָפען געזאָגט, אַז זעלבסטשטענדיג דאַרף נור זיין אַ פריילין וואָס די נאַטור האָט זי בעליידיגט, אָדער ווען זי איז אָרים, אָבער די פריילין וואָס זענען שען אָדער רייך דאַרפען נור לעבען אין וואָהלטאָג. ווער שמיעסט נאָך אַזאַ זעלטענע שענע אידאַ ברויכט אוּדאַי ניט בויגען זיך דעם קאַרק און אַרבייטען אָדער זיך אָבעסען דאָס האַרץ מיט קינדער לערנען און פערליערען דערביי די שענקייט מיט דעם געזונד. אַזוינע פריילין ווי אידא דאַרפען נור אַליין לעבען און דעם אַנדערען פערזיסען דאָס לעבען. "זייט זיך אַלע מודה, אַז מיר האָבען אויך פערגעניגען קוקענדיג אויף אידאַן. זי איז דאָס לעבען זעלבסט", האָט דאָס יונגע דאָקטאר'ל געענדיגט מיט אַ געלעכטעריל.

אַלע האָבען געלאַכט און אידאַ האָט גאָר ניט געענפערט. זי איז נור שטאַרק רויט געוואָרען און ביי דער ערשטער מעגליכקייט איז זי אַוועק צו זיך אין צימער און ניט ווילענדיג זיך צעוויינט.

— קיינער וויל מיר ניט העלפען מיט אַ גוט וואָרט אָדער מיט אַ עֵצָה, אַלע זענען געגען מיר און לאַכען פון מיין קומען לערנען אין דער גרויסער שטאָדט. שוין זשע זענען זיי אַלע גערעכט, אָ ניין, דאָס קען ניט זיין, דאָס זענען נור אַזוינע וואָס טראַכטען און לעבען נור פאַר זיך זעלבסט. געוויס איז דאָ אין דער גרויסער שטאָדט פיעל אַזוינע וואָס אינטערעסירען זיך מיט יענעם אויך, איך דאַרף די מענשען געפינען און וועל זיי געפינען.

אידאַ האָט איין מאָל איהר גאַנץ האַרץ געעפענט פאַר דער מאַדאַם קריינין וועלכע פלעגט שטענדיג האַלטען מיט איהר, אָבער זי האָט איהר אויך געזאָגט, "אַז אַ מיידיל דאַרף ניט לערנען".

— מיין אַנושקע האָט געענדיגט אַ גימנאַזיע און וואָס? — נאָר נישט! האָט שרה ביילע דערמיט דערוויזען ווי צוויי מיט צוויי איז פיער אַז אַ מיידיל דאַרף ניט לערנען."

— אַ גימנאַזיע האָט זי געענדיגט? האָט אידאַ פערוואונדערט איבערגעפרעגט. פאַר וואָס זשע טהוט זי גאָר ניט?...

— וואָס זאָל אַ מיידיל טהון. אַז גאָט וועט בעשערען אַ גוטען חָתָן וועט זי אִם יִרְצֶה הַשֵׁם אין אַ גוטער שָׁעָה אַ כַּלָּה ווערען.

— אויב אַזוי, צו וואָס זשע האָט זי בעדאַרפט נאָך ענדיגען אַ גימנאַזיע?...

— איך ווייס טאַקע אויך ניט, איך האָב שטענדיג געזאָגט מיין אַלטען, אַז אַ מיידיל דאַרף מען ניט לערנען, האָט ער מיך ניט געוואָלט פאָלגען און ווידער היינטיגע קינדער פאָלגען דען? אימשטיינס געזאָגט. —

— ווען איך האָב אַנאַ׳ס אַטעסטאַט פֿון אַ גימנאַזיע, וואָלט איך איבערגעקעהרט וועלטען.

— און ווען איך בין שען אַזוי ווי אידאַ וואָלט איך אויך איבערגעקעהרט די וועלט, — האָט מיט אַ גרויס געלעכטער זיך אָנגערופֿען אַנאַ, וועלכע איז גראַדע אַנגעקומען אויף די רעד, און האָט זיך פֿון גרויס געלעכטער אַ וואָרף געטהון אין אַ גרויסען ווייכען שטוהל. —

— דו בעליידיגסט מיך, ליעבע אַנאַ, דו געפֿינסט אין מיר קיין אַנדערע מַעֲלָה נור מיין שענקייט. ערשטענס בין איך ניט אַזוי שען ווי דיר ווייזט זיך אויס און צווייטענס בין איך ניט קיין פֿערד וואָס מען זאָל נור רעדען פֿון מיין שענקייט. זייט איך בין ביי אייך אין הויז הער איך נור וועגען דעם רעדען פֿון אייך, פֿון אייערע ברידער און פֿון אַלע אייערע בעקאַנטע. שוין זשע בין איך אַזוי פּראָסט אָדער ווי איהר רופֿט עס אָן „קליין שטעדטילדיג״ אַז מען קען מיט מיר פֿון קיין אַנדער׳ע זאַכען ניט רעדען. איהר האָט, דאַכט זיך, געענדיגט אַ גימנאַזיע, אייערע ברידער האָבען געענדיגט אוניווערזיטעטען און בִּכְלַל זעה איך אַז צווישען אייערע בעקאַנטע געפינען זיך געבילדעטע מענשען. איך האָב אויך עפּיס געלערנט און געלעזען, פֿאַר וואָס זשע רעדען זיי נור מיט מיר וועגען מיינע אויגען, מיינע האָר, מיין געזיכט, מיין טאַליע. די וואָס רעדען שוין מיט מיר וועגען ליטעראַטור, וויסענשאַפֿט און פֿערשידענע פֿראַגען וואָס מיך אינטערעסירען, בעמערק איך ווי עס איז זיי לאַנגווייליג, זיי טהון עס נור לְפָנִים, מיר צוליעב. מיך אָבנאַרען איז שווער, איך קען קוקען און זעה אַלעס, חאָטש איך בין אַ קליין שטעדטילדיגע.

אַנאַ האָט זי אַרומגענומען און איהר עטליכע קיש געגעבען אום צו דערוויזען אַז זי מיינט כלל ניט זי צו בעליידיגען. —

— דו ביזט טאַקע אַ קליין שטעדטילדיגע, אַ פּראָווינציאַלקע, ווען דו בעליידיגסט זיך דערמיט. שוין זשע ווייסט דו ניט אַז די גרעסטע מעלה אין אונז פֿריילין איז, ווען מען איז שען. אָך און וועה איז דער, וועלכע האָט געהאַט דאָס אומגליק געבוירען ווערען ניט שען, און גליקליך איז די, וועלכע איז שען. איך בין גראַדע אַנגעקומען אויף די רעד ווי דו האָסט געזאָגט אַז די ביזט מיר מקנא וואָס איך האָב געענדיגט אַ גימנאַזיע. גלויב מיר, איך וואָלט דיר אַ וועקגעגעבען מיין אַטעסטאַט, מיט אַלעס וואָס דו וואָלסט נור פֿערלאַנגט און אַפֿילו נאָך צעהן יאָהר פֿון מיין לעבען וואָלט איך דיר צוגעגעבען, ווען איך זאָל זיין שען אַזוי ווי דו, עס איז ניט דאָ קיין גרעסער גליק אין דער וועלט פֿאַר אַ פֿריילין ווי צו זיין שען. איך וואָלט זיך געפֿיהלט פֿאַר דער גליקליכסטער ווען...

— איך פֿערשטעה דיך ניט, האָט אידאַ זיך אָנגערופֿען מיט האַריץ, ווי שעמסט דו זיך ניט. עס איז אַ גרויסע זינד פֿון דיר אַזוי צו רעדען, דו קענסט זיך אויף קיינעם ניט בעקלאַגען דו...

אַנאַ האָט מיט די הענד פֿערשטעלט אידאַן דאָס מויל.

— רעד ניט, איך בעט דיך, איך ווייס, דו ווילסט זאָגען אז איך בין אויך אַ שענע, נאַר דאָס איז ניט אמת, איך געהער ניט צו די מאוסע אָבער צו די שענע אודאי ניט.

— נאַר אַז ווי באַלד מען געהערט ניט צו די מאוסע איז שוין גוט, עס איז שוין דאַן קיין גרויסער חלוק ניט ווען די האָט אַזאַ נאָז און די צווייטע האָט איין אַנדערע נאָז. ווי קען אַ מענש רעדען און טראַכטען וועגען אַזויגע נאַרישקייטען ? אין לעבען זענען דאָ פֿיעל וויכטיגערע זאַכען ווי שענקייט.

— פֿאַר אַ פֿריילין איז ניט דאָ קיין וויכטיגערס.

— ניט אמת, ניט אמת, עס זענען דאָ פֿיעל שענע וואָס זענען אומגליקליכער פֿאַן די ניט שענע. מיט וואָס וואָלסט דו אַזוי גליקליך געוועזען ווען די זאָלסט שען זיין, אַזוי שען ווי דו שטעלסט זיך פֿאָר ?

— מיט וואָס ? — אָ, איך וואָלט זיך נוקם געוועזען אין אַלע מאַנסלייט. !

— נוקם זיך זיין ! פֿאַר וואָס ? — האָט אידאַ בּערוואונדערט געפֿרעגט.

— דו קענסט זיי נאָך ניט וואָס פֿאַר אַ ווילדע חיות זיי זענען, זיי זענען אונזערע גרעסטע שונאים, זיי זענען פֿרויען־מערדערס, עס איז איינער פֿון זיי קיין לייטישער ניט דאָ. ווען זיי רעדען מיט אונז זענען זיי אַזוי גוט, אַזוי פֿיין, צוקער־זיס, פֿערדרעהען זיי נור דעם קאָפּ, אין דער זייט פֿערגעסען זיי און „זייט געזונד״. —

אידאַ האָט ווי דערשראָקען זי אָנגעקוקט מיט איהרע בלויע אויגען, טראַכטענדיג „אַז די אַנאַ איז נור משוגע״, וואָס רעדט זי אַזוינס ? אַנאַ האָט זיך געשפּיגעלט אין אידאַס אויגען ווי אַ פֿערליעבטע און אַליין דערצעהלט שרעקליכע זאַכען וועגען די מאַנסלייט — די פֿרויען מערדערס. אידאַ האָט געהערט מיט איין אויער, זי איז איצט געוועזען פֿערנומען מיט דער פֿראַגע, וואָס טהוט זי יעצט אין דער גרויסער שטאָדט און מיט וואָס פֿערברייגנט זי דאָ די צייט.

אין צימער איז שוין געוועזען טונקעל, די פּעטערסבורגער זומערדיגע ווייסע נאַכט האָט אריינגעקוקט אין די אָפֿענע פֿענסטער, אַנאַ האָט אויפֿגעהערט צו רעדען, זי האָט זיך אויסגעצויגען אויף דעם שטוהל, אַ פֿוילען געניץ געגעבען, און זיך געטולעט נעהנטער צו אידאַן.

— ווען דו אידאַטשקע זאָלסט וויסען ווי דו געפֿעלסט יעדען, ווען דו זאָלסט וויסען ווי דו געפֿעלסט מיין ברודער דעם דאָקטאָר, אָך ווען דו זאָלסט וויסען ווי די געפֿעלסט זיין חבר ארקאַדיע מאַרקאָוויטש, ווען דו זאָלסט וויסען וואָלסט דו זיך ניט אַרומגעטראָגען מיט דיינע קליין־שטעדטילדיגע נאַרישקייטען : לערנען, אַרבייטען, זעלבסטשטענדיג...

— איך ווייס ניט און וויל ניט וויסען...

— שען נאַרעלע ! מיט דיר קען מען פֿון קיין זאַך ניט רעדען, נאַר ווען איך בין אויף דיין אָרט, וואָלט איך אַזאַ יונגען מאַן ווי מיין ברודער, וואָס האָט שוין געניג פֿריילין פֿערדרעהט דעם קאָפּ געלאָזט נאָכלויפֿען ווי אַ הינדטיל און אַט דער ארקאַדיע וואָלט דאַ ביי מיר געלעגען צו די פֿיס.

אַנאַ האָט דערביי געוויזען אויף דער פּאָדלאָגע און אויף איהרע שענע אויסגענעהטע שיכליך אין וועלכע זי איז איצטער געגאַנגען.

— אַלעמען, אַלעמען וואָלט איך דיר דעם קאָפּ פֿערדרעהט, אַלע וואָלטען ביי מיינע פֿיס געלעגען. אָט קוקסט דו אָן אַט די מאַנסלייט, ווי שטאַרק, שטאָלץ, קלוג און פּראַקטיש זיי זענען, ווען נור אַ שענע רעדט מיט זיי אַ גוט וואָרט, דאַן ווערען זיי ווי די לעמעליך און מען קען מיט זיי טהון וואָס מען וויל נור. אַלע וועלען דיר דינען ווי געטרייע הינדטליך. פֿון זייער גאַנצער שטאָלץ, שטאַרקהייט און קלוגהייט איז קיין זֵכֶר ניט דאָ. — אָ, אידיטשקע טייערע, ווען דו זאָלסט וויסען וואָס פֿאַר אַ פֿערגניגען עס איז געוועלטיגען איבער מאַנסלייט... איך האָב געהאַט אַ חברת׳ע. זי איז אויך געוועזען זעהר אַ שענע און האָט אויך ליעב געהאַט פֿערדרעהן קעפּ, זי איז יעצט אין אויסלאַנד. עטליכע יונגע לייט, און אויך איינער וואָס האָט אַ פֿרוי, זענען איהר נאָך געפֿאָהרען.

— צו וואָס דערצעהלסט עס מיר, עס אינטערעסירט מיך גאָר ווענינ צו הערען אַזויגע פּוסטע מעשׂות. איך מוז דיר זאָגען דעם אמת, איך האָב ניט ערוואַרטעט... נאַר גענוג, לאָמיר אויפֿהערען צו רעדען פֿון אַזויגע נאַרישקייטען.

— נאַרישקייטען, זאָגסט דו. אָ, ווען דו זאָלסט וויסען ווי איך לייד פֿון דעם ארקאַדיע מאַרקאָוויטש... איך האָב איהם ליעב... ער איז מיין גאַנץ לעבען... און ער... ער...

— אָך אידאַטשקע ווי בין איך דיר מקנא. האָט זי ווייטער גערעדט.

— דו ביזט זעהר נערוועז.

— יאָ, איך בין נערוועז, דאָס האָב איך צו פֿערדאַנקען ארקאַדיען...

— קינדער ! האָט מאַדאַם קריינין זיי גערופֿען פֿון צווייטען צימער. צום טיש ! אסיפ מיט ארקאַדיע מאַרקאָוויטש זענען אויך געקומען.

אידאַ האָט זיך ענטזאָגט פֿון עסען, זי איז געבליבען ביי זיך אין צימער און זיך פערענטפערט דערמיט, אַז זי וויל ניט עסען און וויל זיך פֿריהר לעגען שלאָפֿען. מאַדאַם קריינין האָט איהר די וועטשערע געבראַכט אין צימער.

די נאַכט האָט זי ניט רוהיג געשלאָפֿען. זי האָט זיך אַליין אבגעגעבען חשבון ווי זי פֿערברייגנט דאָ די צייט מיט גאָר ניט. זי האָט ביי זיך פֿעסט בעשלאָסען אַז אַזוי ווייטער קען עס ניט געהן, זי וועט נאָך זיין ביי איהר פֿאָטערס יוגענד־פֿריינד סאַלאָמאָנאָוו, פֿון וועלכען זי האָט

אזוי פיעל גוטס געהערט נאָך אין לאַוראַווע און דאָ אויך אין פעטערסבורג, און דערנאָך? — דערנאָך וועט זי שוין וויסען וואָס זי האָט צו טהון.

אויף מאָרגען האָט זי געשריעבען אַ בריעף א היים: „דער וויילשרייב איך אייך אין קורצען ווי איך פערברייננ דאָ די צייט, גאר ווען איך וועל זיין ביי ה׳ סאלאמאנאוו, וועל איך אייך שוין שרייבען אַ גרויסען בריעף. ביי ה׳ סאלאמאנאווען בין איך ביז יעצט ניט געוועזען, וויל, ווי איהר ווייסט, וואָהנט ער זומער ניט אין שטאָדט, איך האָב אַפילו דעם בריעף ביז יעצט ניט איבער געגעבען און ביז איך וועל זיך מיט איהם ניט זעהן, קען איך וועגען זיך פיעל ניט שרייבען“.

(פארטזעצונג קומט)

נייע ביכער.

יאסעלע, ערצעהלונג פון יודישען לעבען פון יעקב דינעזאָהן.

דער פּערפאַסער דערצעהלט אונז אַ מַעֲשֶׂה פון אַ קליין־יודישבעשעפעניש׳ל, וואָס האָט אין גאַנצען געאָטהעמט אַ יאהר זיעבען מיט עפּיס, וואָס איז געבאָרען געוואָרען אין פינסטערקייט פון דַלוּת און איז געשטאָרבען אַ אומעטיגען טויט אין שטעדטישען הֶקְדֵשׁ. בְּשַׁעַת ראָס נֶפֶש׳ל איז געבאָרען געוואָרען, האָט עס אַ נאָמען געקראָגען יאָסעלע; אַ האַלב יאָהר פאַר׳ן טויט האָט עס אָבער נאָך צו בעקומען אַ צונאָמען: גַנָב, גַנְבִ׳ל. יאָסעלע האָט דעם צונאָמען ניט פערדיענט, און זיין מאַמע היענע, אַ זעלטענע נאַטור, בעשענקט מיט אַלע מַעֲלוֹת, מיט אלע הויכע ריינע געפיהלען פון אַ יודישער מוטער האָט אָנגעלייגט די גרעסטע כּחות, נור אָראָבצונעהמען דעם חֲשַׁד פון איהר טייערען יאָסעלע. און דער דאָזיגער השד מיט דעם צונאָמען האָט געבראַכט דערצו, דאָס אין אַ קורצע צייט זענען צוויי ריינע נְשָׁמוֹת, היענע און יאָסעלע אַוועקגעגאַנגען פון דער וועלט. ניט צוליעב אַזאַ קליינינקייט אָבער שטאַרבען מענשען. עס מוזען נאָך צוקומען אַ סך אורזאַכען, וואָס פאַרברענען ביסלעכווייז דעם מענשענס לעבענס־פאָדעם. און דער פּערפאַסער האָט פאַר אונזער גייסטיגען בליק פיין צוגליעדערט אַלע די גרויסע און קליינע סִבּוֹת, וועלכע האָבען אַזוי פריה בעגראָבען היענען און יאָסעלען. די שרעקליכע אָרימקייט, די מוטערליעבע, פאַר וועלכע קיין קָרְבָּן איז ניט צו קליין, די טיעפע איבערגעבענהייט צום אֱמֶת און צו עהרליכקייט ביי היענען. איהר שטאַרקער בִּטָחוֹן צו גאָט און זיין גערעכטען מִשְׁפָּט, דערביי די קאַלטקייט און די בייזקייט פון די אָרומיגע, די אייביגע מוֹרָא זיך צו טשעפּענען מיט דעם רייכען און דעם שטאַרקען ביי די, וועלכע האָבען געוואוסט דעם אמת און האָבען געשוויגען — אַלץ דאָס אין איינעם האָט זיך פּערפלאָכטען צו אַ גראָבע שטריק, וועלכע האָט זיך געלעגט אויף היענען און יאָסעלען און זיי געוואָרגען ביז צום לעצטען מינוט פון זייער לעבען. וואָס טיעפער און איידעלער עס פיהלט דער אָרומאַן, ווערט אַלץ ביטערער און פינסטערער זיין אומגליקליך לעבען. די איידעלע נשמה זיינע טרייבט איהם שטענדיג צו אַ מִלְחָמָה מיט די בייזע און שלעכטע מענשען אַרום איהם, צו אַ מלחמה, אין וועלכער ער איז צוליעב זיין אָרימקייט תָּמִיד דער שוואַכערער, און אין וועלכער ער געהט תָּמִיד צו גרונד פאַר דער צייט. היענע, יאָסעלעס מאַמע, געהערט צו די איידעלע נאַטורען, וועלכע מוזען פריה שטאַרבען, ווייל זיי זענען צו טיעף אין זייערע געפיהלען און צו שוואַך זיך דורכצושלאָגען מיט זיי אין אַ וועלט פון קאַלטע הערצער און פון קנעכטישע זעעלען. און פיהרענדיג אַ מלחמה פאַר איהר זוהנ׳ס צוקונפט האָט חיענע געמוזט האָבען אַ גיכען ביטערען סוף.

איך האָב ניט בְּדֵעָה איבער צו דערצעהלען דעם אינהאַלט פון דינעזאָהנס ווערק. ס׳איז בִּכְלַל ניט געשמאַק איבער צו דערצעהלען דעם אינהאַלט פון אַ גוטען בוך. וואָס מען קען נור אין איהם פיהלען אַ טַעַם, ווען מען לייענט עס וואָרט ביי וואָרט, אין דעם פּערפאַסער׳ס לָשׁוֹן. און דינעזאָהנס ווערק געהערט צו די גוטע, וועלכע מען מוז דאָס אַליין לייענען. איך וויל נור זאָגען אַ פאָר ווערטער וועגען די הויפט העלדען פון דער ערצעהלונג. אפילו די ערצעהלונג טראָגט אויף זיך דעם נאָמען יאָסעלע, בלייבט פאָרט אין לעזערס מח נור דאָס בילד פון חיענען. זי איז די הויפּטפיגור אין בוך, און זי איז געשילדערט מיט אַזעלכע לעבעדיגע פאַרבען, דאָס מען קען זי ניט אַזוי לייכט פערגעסען. חיענע איז אַ הויכער איידעלער טיפּ פון יודישע מוטערס, וועלכע די קינדער האָבען אפּשר אַ סך מעהר צו פערדאַנקען ווי אונזערע טאַטעס. אונזערע טאַטעסן ווי ר׳ בּרוּך, יאָסעלעס טאַטע, האָבען אונז ערצויגען נאָך׳ן „חַיֵי אָדָם“ און „שֻׁלְחָן עָרוּךְ“ און ניט נאָך די געפיהלען, וואָס לעבען אין אונז פון דער פריהעסטער קינדהייט. אונזערע טאַטעס, די ר׳ בּרוּך׳ס קוקען אויף זייערע קינדער ווי אויף דעם אויבערשטען׳ס סאָלדאַטען, וואָס זענען מְחוּיָב אייבינג עפּיס אָבצוטהון אַ דיענסט; זיי מאַכען ניט קיין אונטערשיעד פון אַ קינד און אַ ערוואַקסענעם און ווילען גאָר ניט וויסען פון אַ קינדערשער זעעלע. אונזערע מאַמעס אָבער, ווי היענע לְמָשָׁל, קוקען אויף אונז ווי אויף לעבעדיגע מענשען, און בייגען און ברעכען אונז ניט פון ערשטען טאָג אָן. ווייס גאָט, ווי מיר וואָלטען היינט אויסגעזעהן, ווען די חיענעס וואָלטען אונז ניט שטענדיג געראַטעוועט פון די ר׳ בּרוּך׳ס קאַלטע פערטרוקענטע הענד!

חיענע איז די וויכטיגסטע נשמה אין דעם ווערק, און ווי באַלד זי שטאַרבט, שטאַרבט טאַקי אָב אַלץ אַרום איהר. דעריבער איז די ערצעהלונג פון חיענעס טויט אָן ניט מעהר אַזוי פריש און לעבעדיג, און דער פערפאַסער וואָלט גאַנץ גוט געטהון, ווען ער וואָלט איהר ניט אַזוי לאַנג געצויגען. די לעצטע פיגורען, דער ווילנער מְלַמֵד, ר׳ שואל דער שוֹחֵט האָבען שוין ניט די פאַרבען פון לעבעדיגע מענשען. זיי זענען מעהר ניט דערצו, דעם לעזער צו פער־זיסען די ביטערע פילען און צו ווייזען, אַז אין דער קאַלטער וועלט געפינען זיך נאָך אויך מענשען מיט וואַרעמע הערצער. מיר גלויבען דעם פערפאַסער, אַז עס זענען דאָ אַזעלכע איידעלע מענשען, אָבער מיר זעהען זיי ניט. דער ראָמאַניסט אָבער דאַרף זיך סטאַרען, אַז אַלץ וואָס לעבט אין זיין פאַנטאַזיע זאָל אויך אויפלעבען ביי׳ן לעזער, און דאָס האָט זיך ניט איינגעגעבען אין לעצטען טהייל פון זיין ערצעהלונג. פון די איבריגע העלדען, זענען ר׳ ברוך און ר׳ בערל אויסגעקומען ניט קלאָר גענוג, ווי דורך אַ שלייער. נאָר איין היענע איז אַרויס פון דינענזאָהנס פעדער. געטריי נאָך׳ן לעבען, קלאָר און ליכטיג ווי זי שטעהט און געהט, און דערפאַר וועט דער זשאַרגאָנישער לעזער זיין יאָסעלע אַ צייט ניט קענען פערגעסען.

בעל מחשבות.

ליטעראַרישע נייעס.

עס איז ערשיענען דאָס דריטע העפט פון צווייטען באַנד „תַּלְמוּד אין רוסישער איבערזעצונג“ פון נ. פּערעפערקאָוויץ. דאַמיט איז געענדיגט די מַסֶכֶת חֲגִיגָה. פאַר דער איבערזעצונג פון יעדער מַסֶכֶת קומען די געהעריגע פְּסוּקִים פון דער תּוֹרָה און שטיקליך פון די מִדְרָשִׁים. נאָכהער די מִשְׁנָה און די תּוֹסֶפְתָּא, וועלכע געהערט צו איהר, מיט אַ בעזונדערער שריפט. צום סֵפֶר קומען פערשידענע ערקלערונגען און ביילאַגען: די איבערזעצונג פון דער הַגָדָה־שֶׁל־פֶּסַח לויט מִשְׁנֶה־תּוֹרָה פון רמב״ם, בעשרייבונג פון די מַטְבֵּעוֹת אין אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל און די אַבבילדונגען פון 15 מַטְבֵּעוֹת פון דער צייט פון מַכַּבִּים, איבערזעצונג פון קִדוּש־לְבָנָה און מְגִלַת־תַּעֲנִית. די איבערזעצונג איז ריכטיג און גוט, דאָס אויסזעהן פון בוך איז זעהר שען און דער פּרייז בּיליג (יעדעס באַנד צו 34 באָגען קאָסט 2 רובל).

פאר ציוניסטישע ארגאניזאציאן

האָבען מיר ערהאַלטען פון ה׳ וואלף אַשעראָוו, אין צאריצין, 3 רוב׳ — דריי רובל — אַלס זאַמלונג אויף די תנאים פון ה׳ לאַנדזומער, פון ה״ה: וואָלף אַשעראָוו, משה טאברים, קאזוכין, זאנאדסקי לוטעמאנקא, דעלטענאוויץ, צבי אשעראוו, גומעלמאן, דאפּילאווסק, באסון, קאמקאוו, סנדריכין, הוואלעס, ראכמאן.

Verlag „Achiasat“. Verantwortlicher Red. M. Berkowicz. — Herausgeber u. Buchdrucker Josef Fischer Krakau.

ОТКРЫТА ПОДПИСКА НА 1900-й ГОДЪ

на выходящую два раза въ недѣлю подъ новою редакціею

ГАЗЕТУ

„ВОСХОДЪ"

и ЕЖЕМѢСЯЧНЫЙ ЖУРНАЛЪ

„КНИЖКИ ВОСХОДА".

При сотрудничествѣ гг.: д-ра М. Г. Айзенштадта, Н. П. Акса кова, проф. I. Барта (Berlin), Бенъ Ами (псевд.), Б. Бен—вида (псевд.), д-ра А. Берлинера (Berlin), Б. Д. Богена (New Jork), Л. М. Брамсона, Б. Ф. Брандта, А. И. Браудо, Р. Брайнина (Wein), д-ра Ю. Д. Бруцкуса, Г. А. Бѣлковскаго, проф. А. Бюхлера (Wein), З. А Венгеровой, С. А. Венгерова, М. М. Винавера, С Е. Винера, Л. Винца д-ра А. Я. Гаркави, Г. Г. Генкеля, д-ра М. Гидемана (Wein) С. М. Гинзбурга, О. Б. Гольдовскаго, А. Г. Горнфельда, проф. Р. Готгейля (New Jork), С. М. Дубнова, Л. О. Зайденмана, А. А. Зусмана, Я. И. Израэльсона, М. Г. Кагана, проф. М. Кайзерлинга (Budapest), д-ра Л. О. Кантора, д-ра Л. С. Каценельсона Я. Каценельсона, проф. С. Краусса (Budapers), д-ра П. Куинджи (Paris), М. И. Кулишера, М. Н. Лазарева, А. Е. Ландау, Д. А. Левина, К. Н. Львова, академика М. Л. Маймона, П. С. Марека, д-ра Л. Моцкина (Berlin), М. Г. Моргулиса, М. И. Мыша, В. А. Мякотина, Н. А. Переферковича, М. В. Познера, Б. Д. Порозовской, А. А. Пресса, Я. С. Ромбро, Я. Л. Санера, Натана Самуэли (Lemberg) Г. Б. Сліозберга, М. А. Соловейчика, Владиміра Соловьева, С. М. Станиславскаго, Стеллина (псевд.), А. П. Субботина, проф. Н. И. Стороженко, А. С. Таненбаума М. Л. Тривуса, М. Фридлендера (London), С. Г. Фруга, г-жи Р. М. Хинъ, проф. Д. А. Хвольсона, г-жи О. Н. Чюминой, д-ра М. Шрейнера, (Berlin), О. Н. Штейнберга, А. Е. Яновскаго, д-ра С. О. Ярошевскаго, проф. М. Ястрова (New Jork) и др.

Лица, принимающія ближайшее участіе въ изданіи, поставили своею задачею служить печатнымъ словомъ правому дѣлу еврейскаго народа въ Россіи и въ другихъ странахъ. Прогрессивныя теченія, обнаруживающіяся въ жизни народа, направленныя къ подъему его духовныхъ силъ и развитію его самодѣятельности, встрѣтятъ въ „Восходѣ" живѣйшее сочувствіе и посильную поддержку. „Восходъ" ставитъ своею задачею пробуждать духъ народа, развивать въ немъ чувства національнаго самосознанія и личнаго достоинства.

Газета **„ВОСХОДЪ" выходитъ съ 1-го ноября 1899 г. ДВА РАЗА ВЪ НЕДѢЛЮ**, такъ что будетъ имѣть возможность знакомить читателей своевременно со всѣми новѣйшими извѣстіями какъ изъ текущей жизни евреевъ, такъ и изъ общей политической жизни Россіи и иностранныхъ государствъ.

Отводя столбцы газеты для текущихъ вопросовъ дня, редакція будетъ въ ежемѣсячныхъ книгахъ журнала помѣщать произведенія беллетристическаго характера и статьи научнаго содержанія—по исторіи евреевъ, археологіи, этнографіи, антропологіи и статистикѣ, а также болѣе обстоятельныя изслѣдованія тѣхъ вопросовъ еврейской жизни, которые требуютъ разработки и всесторонняго освѣщенія.

Приложенія для годовыхъ подписчиковъ: сборникъ: «**Еврейскія Народныя Пѣсни**» (съ платою за перес. 50 к.) и «**Художественный Литературный Альбомъ**» академика М. Маймона съ 10-ю картинами на сюжеты изъ произведеній, посвященныхъ евреямъ (для подписч. за 3 р., съ перес. 3 р. 50 к).

УСЛОВІЯ ПОДПИСКИ: На годъ газета «Восходъ» съ журналомъ «Книжки Восхода» 10 р., на ½ г. 6 р., на 3 мѣс. 3 р. За границею на годъ 12 р., на ½ г. 7 р. При отдѣльной подпискѣ за газету 7 р. въ годъ, за книжки 3 р. въ годъ. РАЗСРОЧКА подписной платы на оба изданія допускается на слѣд. условіяхъ: при подпискѣ 4 р., къ 1-му марта 3 р. и къ 1-му іюля 3 р. или при подпискѣ на полгода: 3 р. къ 1 іюля и 3 р. къ 1 октября. Для подписывающихся на «Восходъ» безъ «Книжекъ»: 3 р. при подпискѣ, 2 р. къ 1 марта и 2 р. къ 1 іюля. Для раввиновъ, учащихъ и учащихся въ высш. уч. завед. уступка въ 10%.

КОНТОРА и РЕДАКЦІЯ: С.-Петербургъ, Театральная Площадь, 2.

Отдѣльные №№ газеты продаются по 10 коп. (съ перес.) въ книжныхъ магазинахъ, газетныхъ кіоскахъ, на желѣзнодорожныхъ станціяхъ и у мѣстныхъ агентовъ.